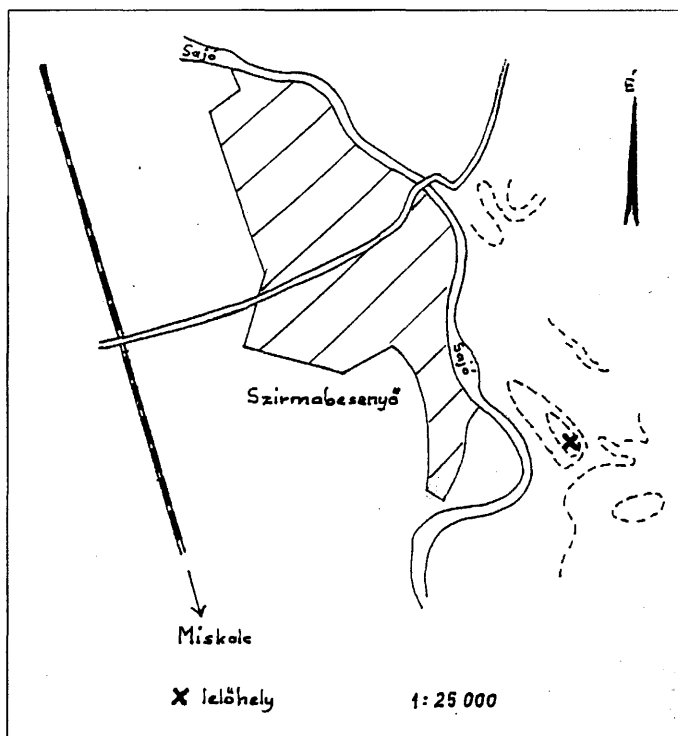

CSÁSZÁRKORI TELEP SZIRMABESENYŐN

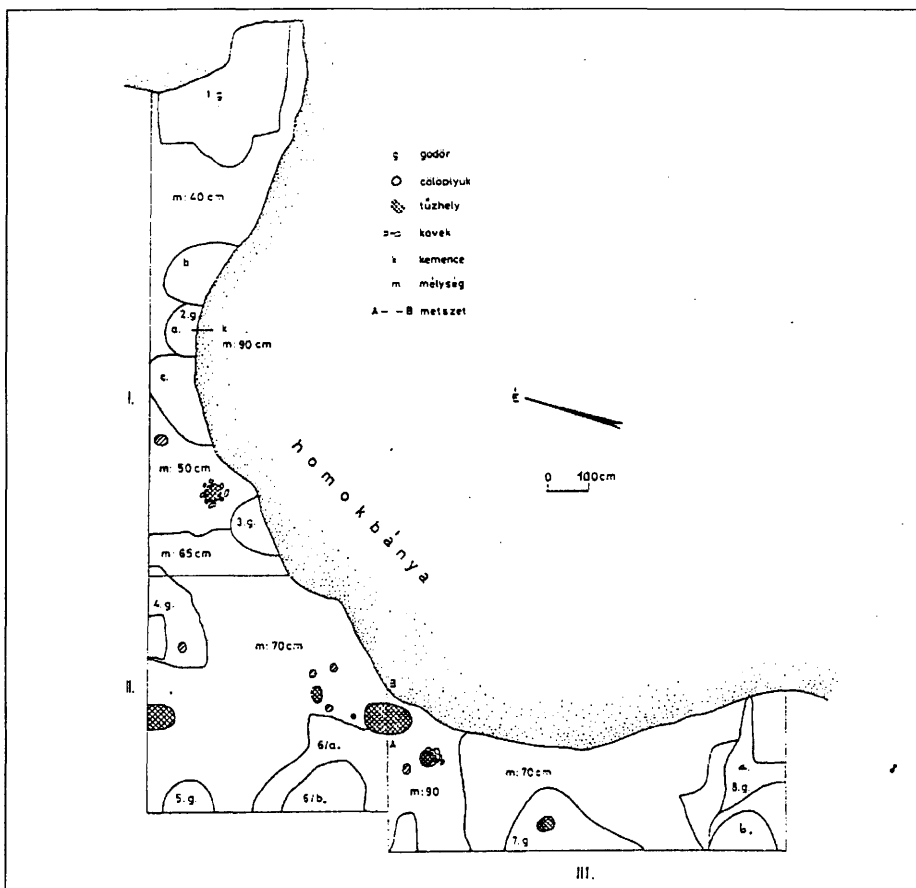
K. VÉGH KATALIN

1966 nyarán Szirmabesenyő határában, a Sajó mellett, lapos, enyhe kiemelkedésen levő homokbányában homokkitermelés során császárkori telep maradványai kerültek elő (1. kép). A veszélyeztetett területen leletmentést végeztünk (2. kép), majd az újabb homokkitermelés miatt 1967-ben is sor került egy kisebb ásatásra, az előzőtől délre, 127 m távolságra (3. kép), ahol ugyanennek a telepnek egy részletét tártuk fel. Az 1966-os leletmentés során kevés késő avar- és Árpád-kori telepmaradvány is előkerült. Tanulmányunkban a római kori telepjelenségeket és leleteket ismertetjük.¹

1. kép. A leletmentés helyszínrajza

¹ A leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumban vannak, ltsz. 67.1.1–1023., 68.16.1–48., 68.17.1.125., 69.39.1–5. Az állatsontokat nem soroljuk fel, ezeket Vörös István „Római császárkori telep állattartása Szirmabesenyőn” című dolgozata tartalmazza. A rajzokat Kuczogi Zsuzsanna készítette.

3. kép. Az ásatás alaprajza – homokbánya II.

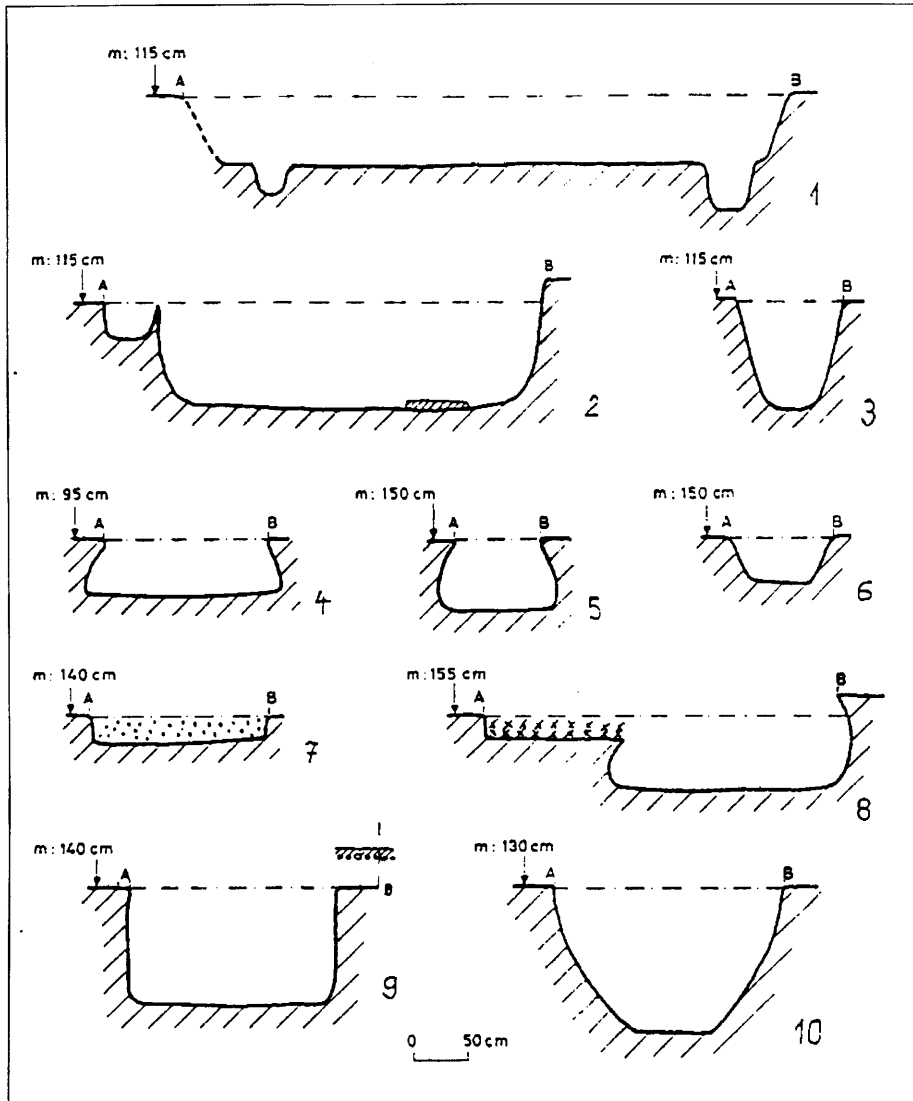
AZ ÁSATÁS ÉS A LELETEK LEÍRÁSA

Homokbánya I.

I. szelvény (kb. 100 cm mélységig bolygatott), 25–50 cm mélyen: grafitos, korongolt fazéktöredékek (6. kép 1–2.);² barna, durva fazékmaradványok (6. kép 3.); szürke és barna, behúzott peremű táltöredékek (6. kép 5.); durva, barna, szürke edényrészek bütyökkel, seprűzéssel, bekarcolt vonalakkal, ujjbenyomásokkal, körömbenyomásokkal, beszurkált díszítéssel (6. kép 4, 6–12); szürke, korongolt tálrészek (6. kép 13–15.); szürke hombármaradványok (6. kép 16–18.); szürke, barna, korongolt oldalrészek és tagolt korsófül; orsó-gomb, szürke, bekarcolt vonalakkal, átm: 3,9 cm (6. kép 19.); fenőkő, h: 9 cm; kevés anyagtapasztás-darab.

50–75 cm: szürke és barna táltöredékek (7. kép 1–2.); szürke táloldalrész, rátett patkó alakú dísszel (7. kép 3.); barna, szögletes metszetű fülदारab (7. kép 4.); barnásszürke, durva, kihajló peremek; sötétszürke, korongolt oldalrész (7. kép 5.); szürke, korongolt, kihajló peremek, vörösbarna oldalrész; néhány agyagtapasztás-darab.

2 Itt jegyezzük meg, hogy a kerámia készítésének módját csak a korongoltaknál jelezzük, a többi kézzel formált. A tárgyak leírásánál csak a rajzáról pontosan le nem olvasható jegyeket említjük meg. A mélységadatokat a felszíntől számítjuk. A telepjelenségek általában az alattaliban voltak megfigyelhetők.

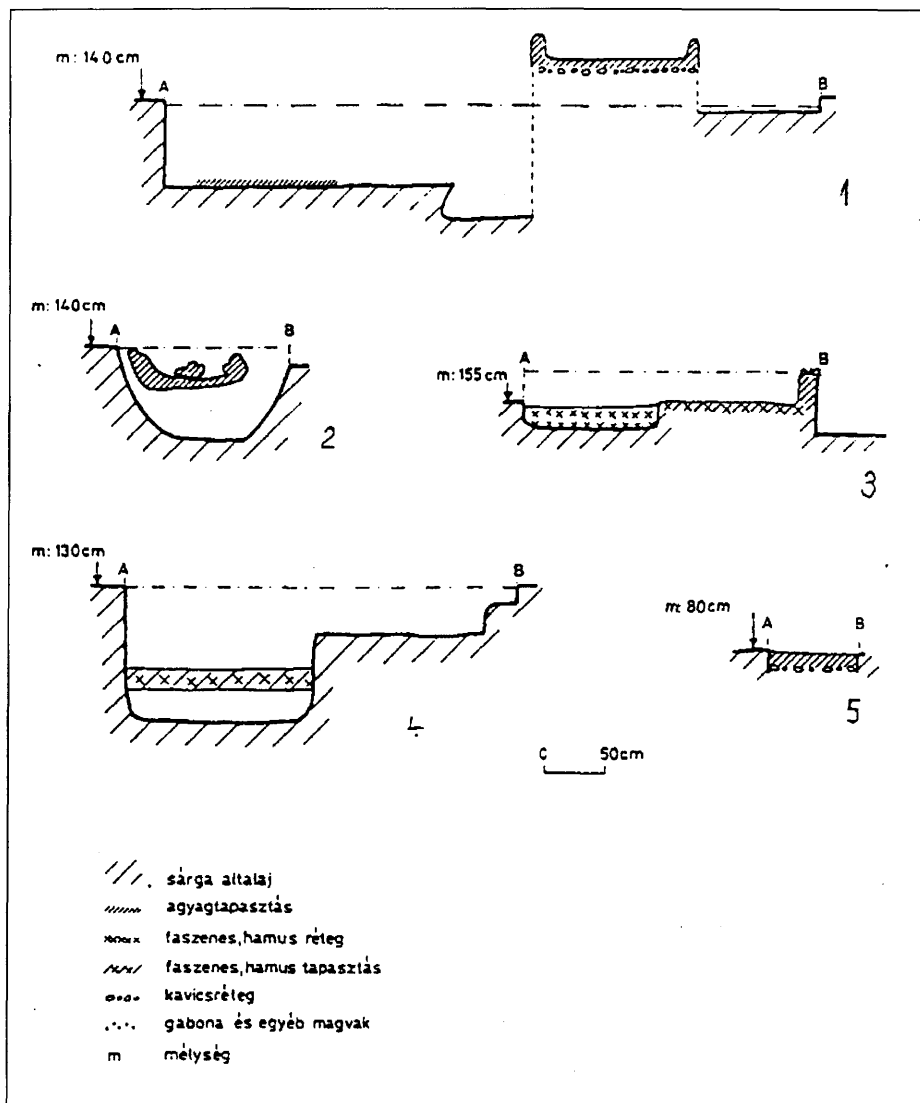

4. kép. Metszetek. Homokbánya I: 1 – 1. sz. ház, 2 – 2. sz. ház, 3 – I. szelvény/l. gödör, 4 – III./1. gödör, 5 – III./2. gödör, 6 – III./3. gödör, 7 – IV./1./b. gödör, 8 – VIII./3. gödör, 9 – VI./1./a. gödör, 10 – X./3. gödör

75–100 cm: barna és szürke, durva fazék és tál maradványa (7. kép 6–7.); barna, ujjbenyomásos oldalrész (7. kép 10.); szürke, fényezett, árkolt töredék (7. kép 8.); grafitos, fésűs oldalrész (7. kép 9.); szürke, korongolt táltöredékek (7. kép 11–12.); sárgásbarna, korongolt edényrész barna festés(?) nyomával (7. kép 13.); barna, durva, kihajló peremek; szürke, barna, korongolt oldaltöredékek és füles korsó szájperece. Az 1. sz. ház fölötti feltöltésből: terra sigillata töredék, Drag. 37., Westermdorf, Helenius, III. sz. első harmada.³

100–125 cm: szürke, barna, durva töredékek körömbenyomásokkal, bevagdalt bordával, bekarcolt vonalakkal (7. kép 14–17.); grafitos, fésűs fazék maradványa (7. kép 18.); szürke és barna, korongolt táltöredék-

3 Gabler D., AÉ 95 (1968) 226.

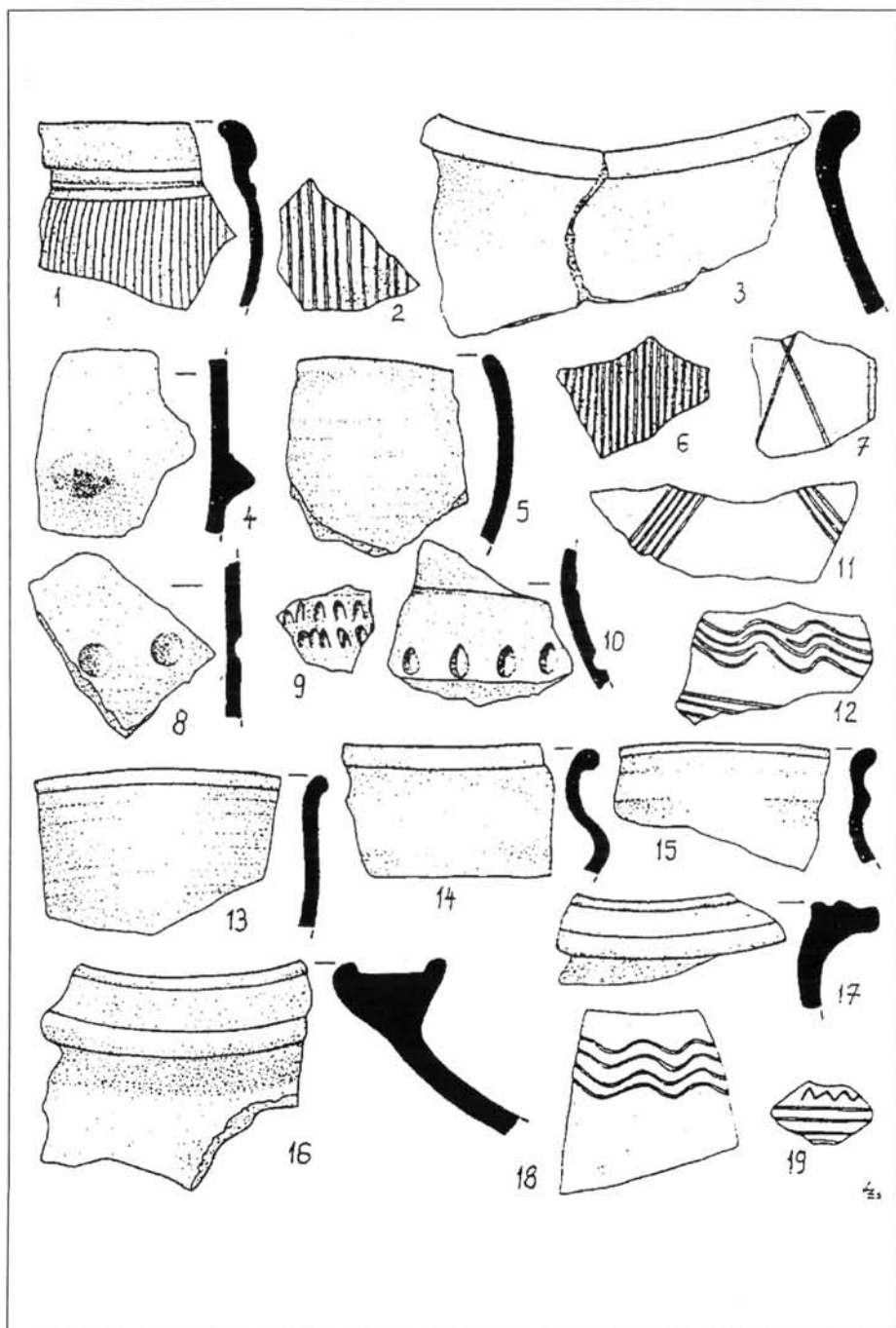
5. kép. Metszetek. Homokbánya I.: 1 – VII–VIII. szelvény gödöregyüttese, 2 – V./tűzhely, 3 – VIII–IX./kemence, 4 – X./2./a-b. gödör; Homokbánya II.: 5 – II–III./tűzhely

kek (7. kép 19–20.); sötétszürke, fényezett töredékek (7. kép 21–22.); sötétszürke, korongolt oldalrész beszímtott hullámvonallal (8. kép 1.); barna és szürke, durva, kihajló peremek; barna, vörösesbarna, korongolt oldalrészek és korsóperem.

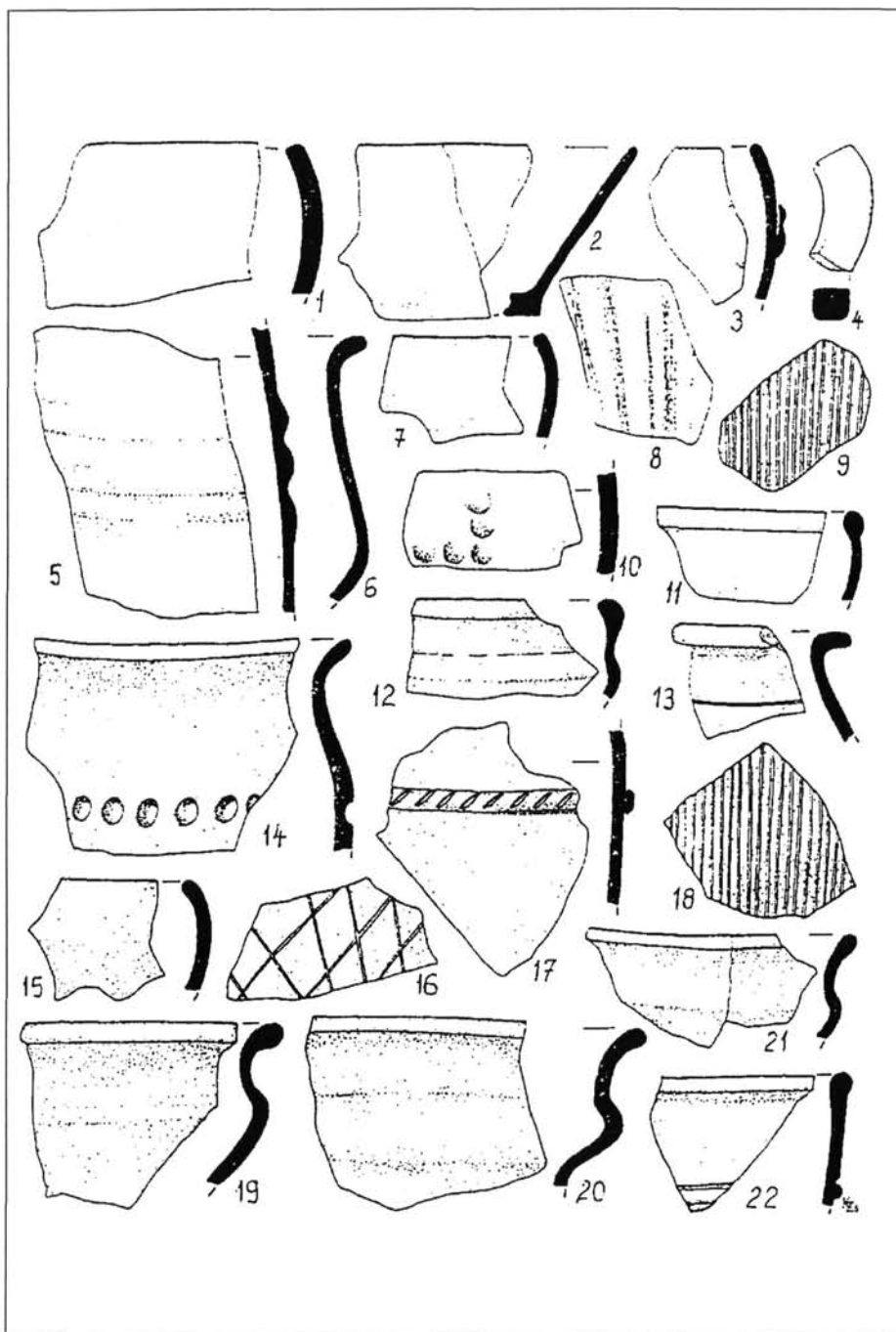
Az altalaj a szelvény északnyugati sarkánál 115 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek

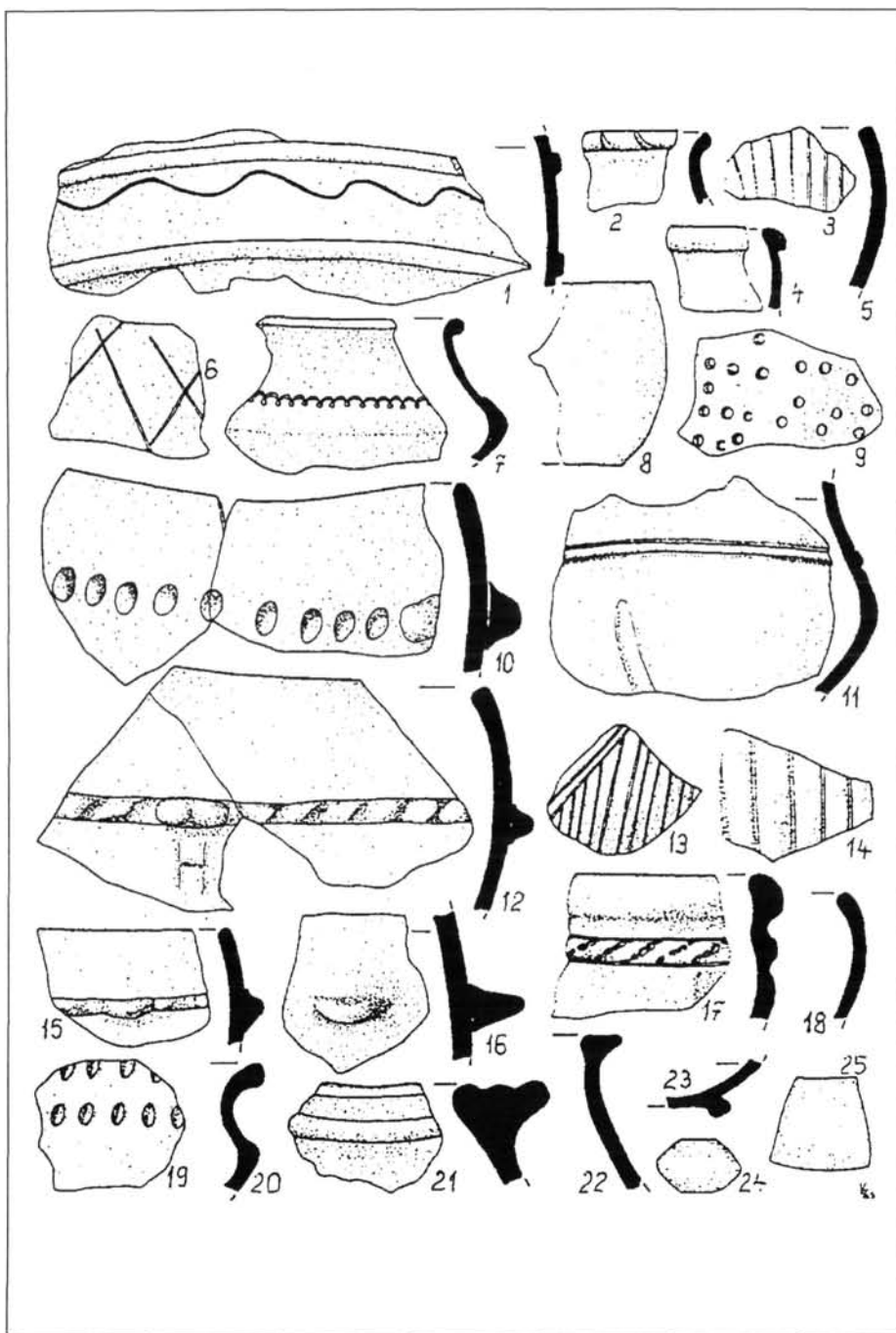
1. ház: négyzetes, lekerekített sarkú gödör, keleti oldalát homokbányászással elpusztították. Szélessége: 415 cm, mélysége: 170 cm illetve 185 cm. Keleti és nyugati oldalánál belül egy-egy, enyhén tölcésres alakú cölöplyuk van, mélységük: 195 illetve 215 cm (4. kép 1.). Feltöltésükben agyagtapasztás-darabok is voltak.

6. kép. Homokbánya I.: 1–19: I. szelvény

7. kép. Homokbánya I.: 1-22: I. szelvény

8. kép. Homokbánya I.: 1-25: I. szelvény

Leletek: 125–150 cm: szürke, barna, durva oldal- és kihajló peremrészek, egyik bevagdalt (8. kép 2.); hasonló cserepek behúzott peremmel (8. kép 5); bekarcolt vonalakkal (8. kép 3, 6.); szürke, korongolt töredékek (8. kép 4.); kevés agyagtapasztás-darab.

150–170 cm: szürke, korongolt kis csésze maradványa, benyomott ívsorral, szájátm: 6 cm (8. kép 7.); barna, behúzott peremű tál (8. kép 8.) és szűrődényi töredéke (8. kép 9.); barna, durva, behúzott peremű fazékmaradványok ujjbenyomásokkal, bütyökkel, benyomkodott szalagdísszel (8. kép 10, 12.); szürke oldalrész függőleges ujjbesimítással (8. kép 11.) és bekarcolt vonalakkal (8. kép 13.); barna és szürke, korongolt, valamint sötétszürke, fényezett cserepek.

170–185 cm: szürke és barna, behúzott peremű fazekak töredékei bütyökkel és benyomkodott szalagdísszel (8. kép 15–16.); grafitos fazékmaradványok (8. kép 17.); szürke, behúzott tálperemek (8. kép 18.); szürke, árkolt és körömbenyomásos cserép (8. kép 14, 19.); szürke, korongolt oldal- és aljrészek (8. kép 20, 22–23.); barna hombárperem (8. kép 21.); barna és szürke, durva oldalrészek; szürke orsógombok (8. kép 24–25.).

2. ház: lekerekített sarkú gödör, hossza: 325 cm, mélysége: 205 cm. (A ház nyugati felének kibontására nem volt lehetőség.) Belsejében égett agyagtapasztás jelezte a tűzhelyet (4. kép 2.). A ház északi és déli oldalánál kívül cölöplyukak: az északi oldalon egy nagyobb és két kisebb (mélységük: 130, 125 és 130 cm, lefelé tölcésérek), a déli oldalon két nagyobb méretű (mélységük: 120 és 135 cm, függőleges oldallal). Az 1. és 2. ház között több kisméretű cölöplyuk volt (mélységük: 120–130 cm között). A 2. ház feltöltése hamus, kormos volt.

Leletek: barna és szürke, durva fazéktöredékek kihajló és bevagdalt peremmel, bekarcolt díszítéssel (9. kép 1, 5.); szürke, durva oldalrészek bütyökkel, bekarcolt vonalakkal, ujj- és körömbenyomásokkal (9. kép 2, 4, 6–7.); barna, behúzott tálperemek (9. kép 3.); sötétszürke, fényezett edény vállrésze bekarcolt vonalakkal (9. kép 8.); világosszürke, korongolt töredék besimított vonallal (9. kép 9.); világosszürke, korongolt, horpasztott edény oldalrésze (9. kép 10.); barna, korongolt táltöredékek (9. kép 11, 13.); szürke, korongolt oldal- és aljrészek (9. kép 12.); orsókarika grafitos, fésűs edényből, átm: 3,7 cm (9. kép 14.); néhány agyagtapasztás-darab.

1. gödör: átm: 95 cm, mélysége: 210 cm (4. kép 3.).

Leletek: barna, durva fazék töredéke ujjbesimításokkal (9. kép 15.); szürke, behúzott tálperem (9. kép 16.); barna és szürke, durva, kihajló peremek.

II. szelvény. 25–50 cm: szürke, behúzott tálperemek (9. kép 18.); szürke, kihajló peremek belül bekarcolt hullámvonalköteggel illetve bevagdalt díszítéssel (9. kép 17, 19.); szürke hombároldalrész befésült díszítéssel (9. kép 23.); barna, szürke, durva, kihajló peremek és oldaltöredékek; szürke, korongolt oldalrészek; néhány agyagtapasztás-darab; kevés késő avarkori cserép.

50–75 cm: szürke, behúzott tálperem (9. kép 20.); szürke, vastag, söprűzött oldalrész bekarcolt hullámvonallal (9. kép 21.); barna cserép, mély barázdákkal tagolt (9. kép 24.); barna, durva fazékmaradványok bekarcolt vonaldíszítéssel (10. kép 1–2.); vaskés, egyélű (9. kép 22.); néhány agyagtapasztás-darab.

75–95 cm: szürke, behúzott tálperemek; barna oldalrész bekarcolt vonalakkal (10. kép 3.); szürke hombártöredék bekarcolt díszítéssel (10. kép 4.); szürke, kihajló perem; szürke, korongolt oldal- és peremrészek (10. kép 5.); késő avarkori cserép.

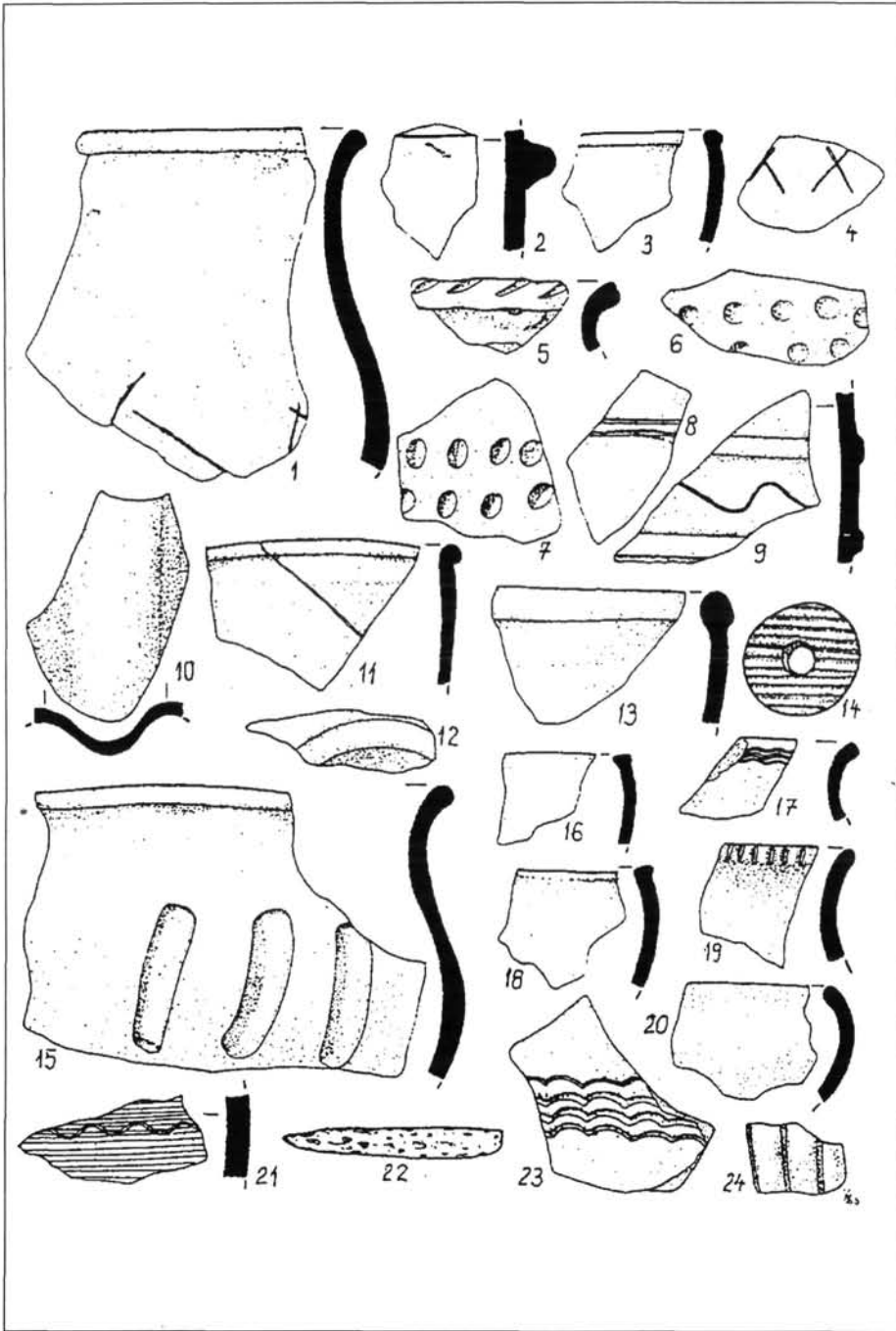
Az altalaj 95 cm mélyen volt.

Telepjelenség

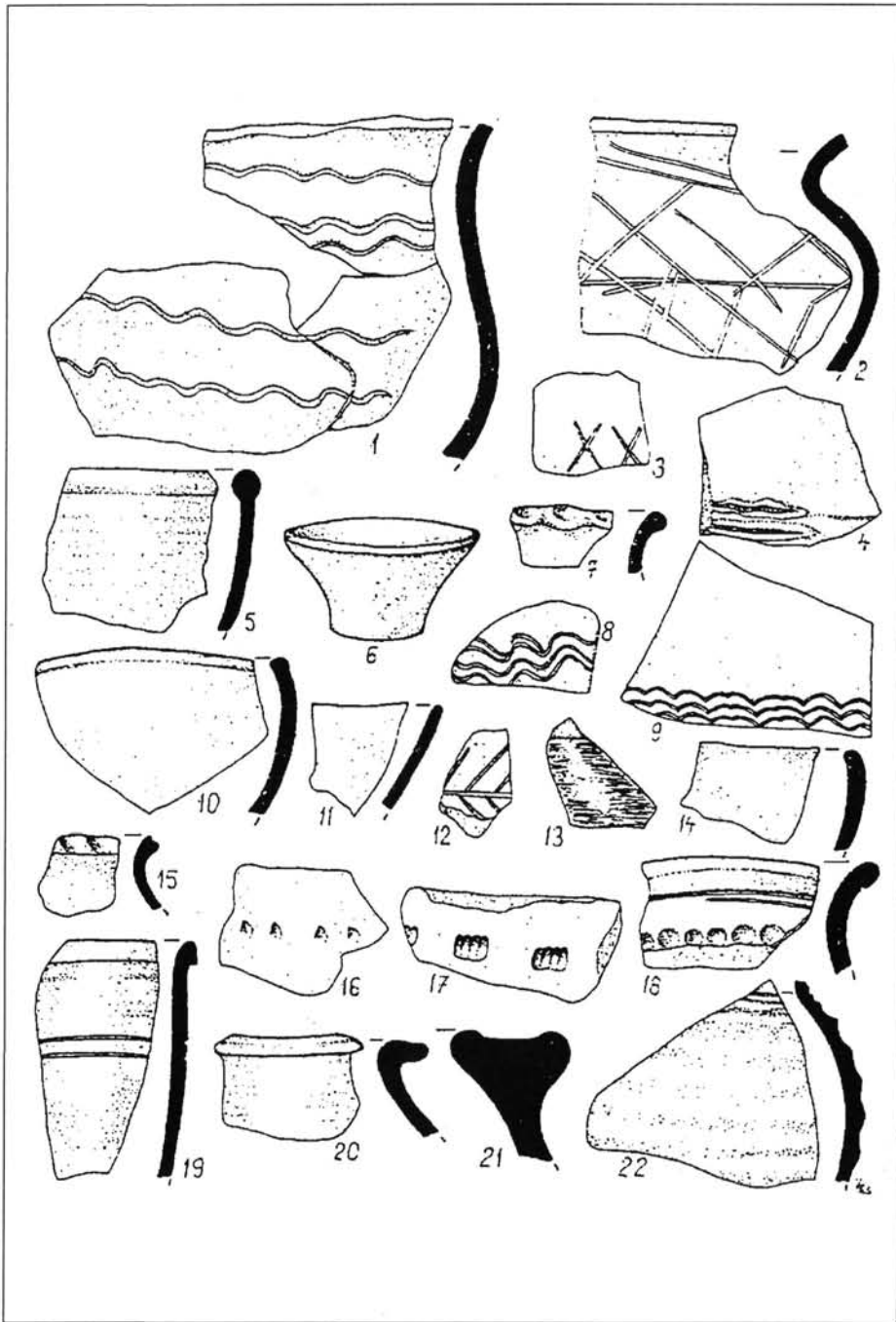
1. gödör: az V. szelvénybe is átnyúló, több gödörből álló telepjelenség cölöp- és kis karólyukakkal. Az egyik karólyukban levő avar orsógomb, továbbá a gödrökből előkerült néhány avarkori cserép alapján római kori rétegbe beasott késő avar településmaradványnak határozhatjuk meg. A gödrök feltöltéséből származó római kori edénytöredékek: tálka, barna, magassága: 5,5 cm, szájátm: 10,3 cm, fenékátm: 4,5 cm (10. kép 6.); barna és szürke, kihajló peremek, egyik benyomkodott (10. kép 7.); barna oldalrész bekarcolt hullámvonalköteggel (10. kép 8.); szürke hombártöredék befésült díszítéssel (10. kép 9.); szürke, behúzott tálperemek és virágcserep alakú táloldalrész (10. kép 10–11.); barna, durva edénytöredék bevágott fenyőág mintával (10. kép 12.); világosbarna, korongolt, vörösesbarna festéssel és bekarcolt vonallal díszített oldalrész (10. kép 13.); barna és szürke, korongolt cserepek. Az V. szelvény nyugati oldalánál, 170 cm mélyen lévő, római kori edénytöredékekkel előkerült, agyagtapasztásos *tűzhely* (kemence?) a római kori telephez tartozhatott (5. kép 2.).

Leletek: szürke, enyhén fényezett felületű, behúzott peremű táltöredék (10. kép 14.); szürke, durva oldalrész beszúrt díszítéssel (10. kép 17.); barna és szürke peremtöredékek, az egyikben benyomott pontsorról (10. kép 18.); barna és szürke, korongolt cserepek.

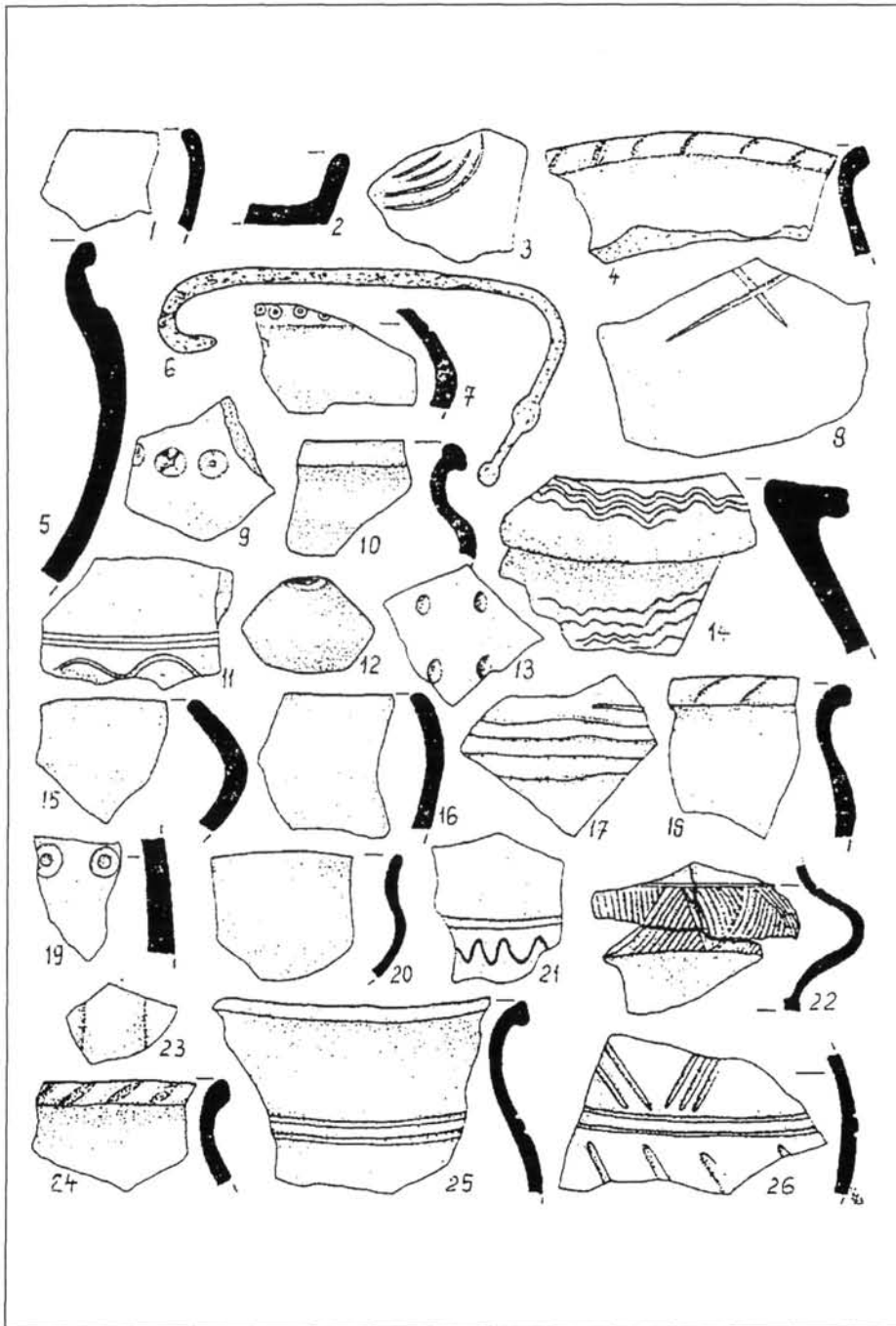
III. szelvény, 15–40 cm: szürke, benyomkodott peremek (10. kép 15.); barna, durva oldalrészek beszúrt alakú díszítéssel (10. kép 16.); barna és szürke, korongolt edénytöredékek (10. kép 19–20.); szürke hombárperemek (10. kép 21.); szürke, fényezett, vízszintesen árkolt oldalrész (10. kép 22.); szürke, durva, kihajló peremek; szürke, korongolt aljrész; fénkövek, 18,8 és 20 cm hosszúak; kevés késő avarkori cserép; néhány agyagtapasztás-darab.

9. kép. Homokbánya 1.: 1–16: I. szelvény, 17–24: II. szelvény

10. kép. Homokbánya I.: 1–13: II. szelvény, 14, 17–18: V. szelvény/tűzhely,
15–16, 19–22: III. szelvény

11. kép. Homokbánya I.: 1–26: III. szelvény

40–60 cm: barnásszürke, behúzott tálperemek (11. kép 1.); barna, lapos tál maradványa (11. kép 2.); barna, durva oldalrész bekarcolt vonalakkal (11. kép 3.); barna, bevagdalt perem (11. kép 4.); szürke, korongolt töredékek, egyiken pecsételt, koncentrikus díszítés (11. kép 5, 7.); barna, durva, kihajló peremek; késő avarkori cserép; vastárgy, kerek metszetű, hossza: 15,8 cm (11. kép 6.).

60–80 cm: barna és szürke oldalrészek bevágott vonalakkal és pecsételt díszítéssel (11. kép 8–9.); szürke, korongolt tál töredéke (11. kép 10.); barna hombártöredék befésült díszítéssel (11. kép 14.); szürke, durva, kihajló peremek; barna és szürke, korongolt oldalrészek.

80–95 cm: barna, bekarcolt vonalakkal díszített oldalrész (11. kép 11.); barna és szürke, durva, kihajló peremek; szürke, korongolt cserép; szürke orsógomb, átm: 4,6 cm (11. kép 12.); néhány vesszőlenyomatos agyagtapasztás-darab.

Az altalaj 95 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek

1. gödör, átmérője: 140x140 cm, mélysége: 140 cm (4. kép 4.). Feltöltésében sok – közöttük vessző- és nádlenyomatos – agyagtapasztás-darabot és néhány cserepet találtunk: barna, körömbenyomatos oldalrész (11. kép 13.); szürke, behúzott tálperem (11. kép 16.); barna és szürke hombártöredékek befésült díszítéssel (11. kép 17.); barna és szürke, kihajló peremek, seprűzött oldalrész; szürke, korongolt töredék. A szelvény déli része 150 cm mély, itt több telepjelenség került elő:

2. gödör, átm: 80x90 cm, mélysége: 210 cm (4. kép 5.).

3. gödör, átm: 100x90 cm, mélysége: 195 cm (4. kép 6.).

4. gödör, átm: 120x120 cm, mélysége: 165 cm.

E gödrök leleteket nem tartalmaztak.

A 135 cm mélyen jelentkező a. gödör részben: 125 cm mélyen tűzhely, 5 cm vastag agyagtapasztásból, mellette három kicsi, 148, 155, 165 cm mély cölöplyuk, kövekkel.

Leletek: barna és szürke, durva edénytöredékek, egyik kihajló, bevagdalt peremmel (11. kép 18.).

A 150 cm mély b. gödör részben: 160 cm mély cölöplyuk.

Leletek: barna oldalrész, pecsételt díszítéssel (11. kép 19.); szürke csésze töredéke (11. kép 20.); barna, árkolt oldalrész (11. kép 23.); barna és szürke, kihajló peremek, egyik bevagdalt (11. kép 24.); szürke edénytöredék, körben bekarcolt vonalakkal (11. kép 25.); barna és szürke, behúzott tálperemek (11. kép 15.); szürke, fényezett, finom anyagú kerámia maradványai bemélyített vonalakkal (11. kép 22, 26.); sötétszürke, korongolt töredék, bekarcolt vonalak alatt besimított hullámvonallal (11. kép 21.); fenőködárab; kb. 100 cm mélyen terra sigillata töredéke, Drag. 37., Westerdorf, Helenius, III. sz. első harmada,⁴ továbbá két késő avarkori(?) cserép.

A délről szomszédos XI. szelvényben 0–30 cm mélyen kevés Árpád-kori edénytöredék került elő.

30–50 cm: szürke, durva, kihajló peremek és oldalrészek; szürke, korongolt fenékrész (12. kép 1.); néhány Árpád-kori cserép.

50–70 cm: szürke, bütykös töredék (12. kép 2.); szürke, vastag oldalrész bekarcolt hullámvonalköteggel (12. kép 4.); szürke hombárperemek befésült díszítéssel (12. kép 3, 5.); szürke, korongolt töredékek besimított díszítéssel (12. kép 6–7., 9.); vörösesbarna, fényezett oldalrész körben bekarcolt vonalakkal (12. kép 8.); szürke, durva, kihajló peremek; barna, korongolt, kihajló perem és vörösesbarna oldalrész; két darab késő avarkori cserép.

70–90 cm: szürke, vastag, söprűzött töredék (12. kép 10.); szürke edénytöredék, a perem belső oldalán és kívül bekarcolt hullámvonallal (12. kép 11.); barna és szürke, durva oldalrészek; néhány késő avarkori(?) cserép.

90–110 cm: szürke, enyhén fényezett, behúzott peremek (12. kép 12.); szürke, durva oldalrészek; barna, korongolt, kihajló perem.

110–130 cm: barna, durva, kihajló peremek, egyik bevagdalt (12. kép 14.); szürke, durva töredék beszurkált díszítéssel (12. kép 13.); barna hombártöredék befésült díszítéssel (12. kép 15.).

130–150 cm: szürkésbarna, behúzott tálperem (12. kép 16.); barna hombárperem (12. kép 17.); szürke, korongolt, fogas díszű töredék (12. kép 18.); barnásszürke, durva cserepek; szürke, korongolt, kihajló perem; agyagkúp töredéke.

Az altalaj 150 cm mélyen volt.

Telepjelenségek

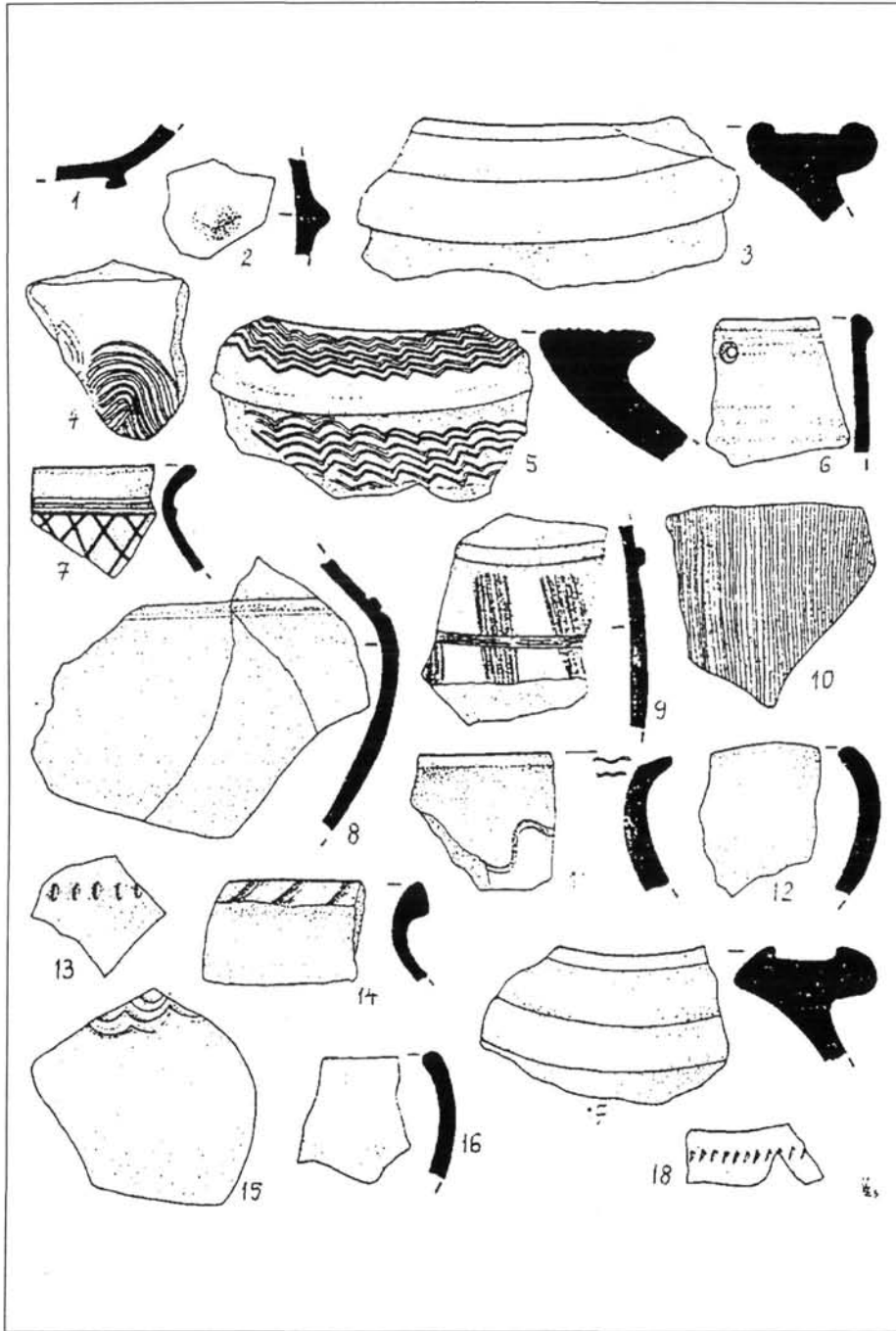
1. gödör, mélysége: 175 cm. Leletet nem tartalmazott.

2. gödör, átm: 170x140 cm, mélysége: 160 cm. Lelet: szürke, durva oldalrész.

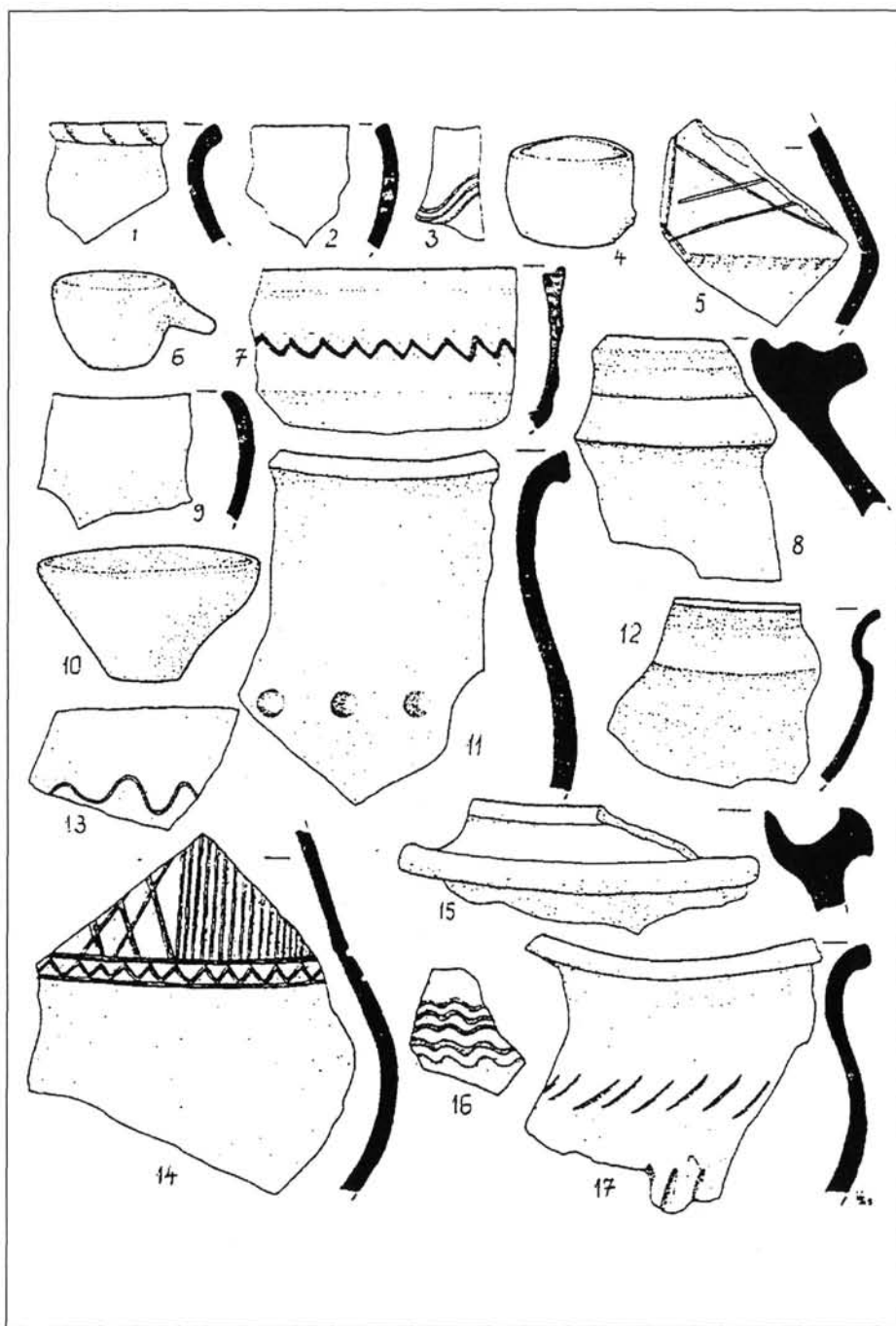
3. gödör, mélysége: 170 cm. Leletet nem tartalmazott.

4. gödör, mélysége: 180 cm. Leletet nem tartalmazott.

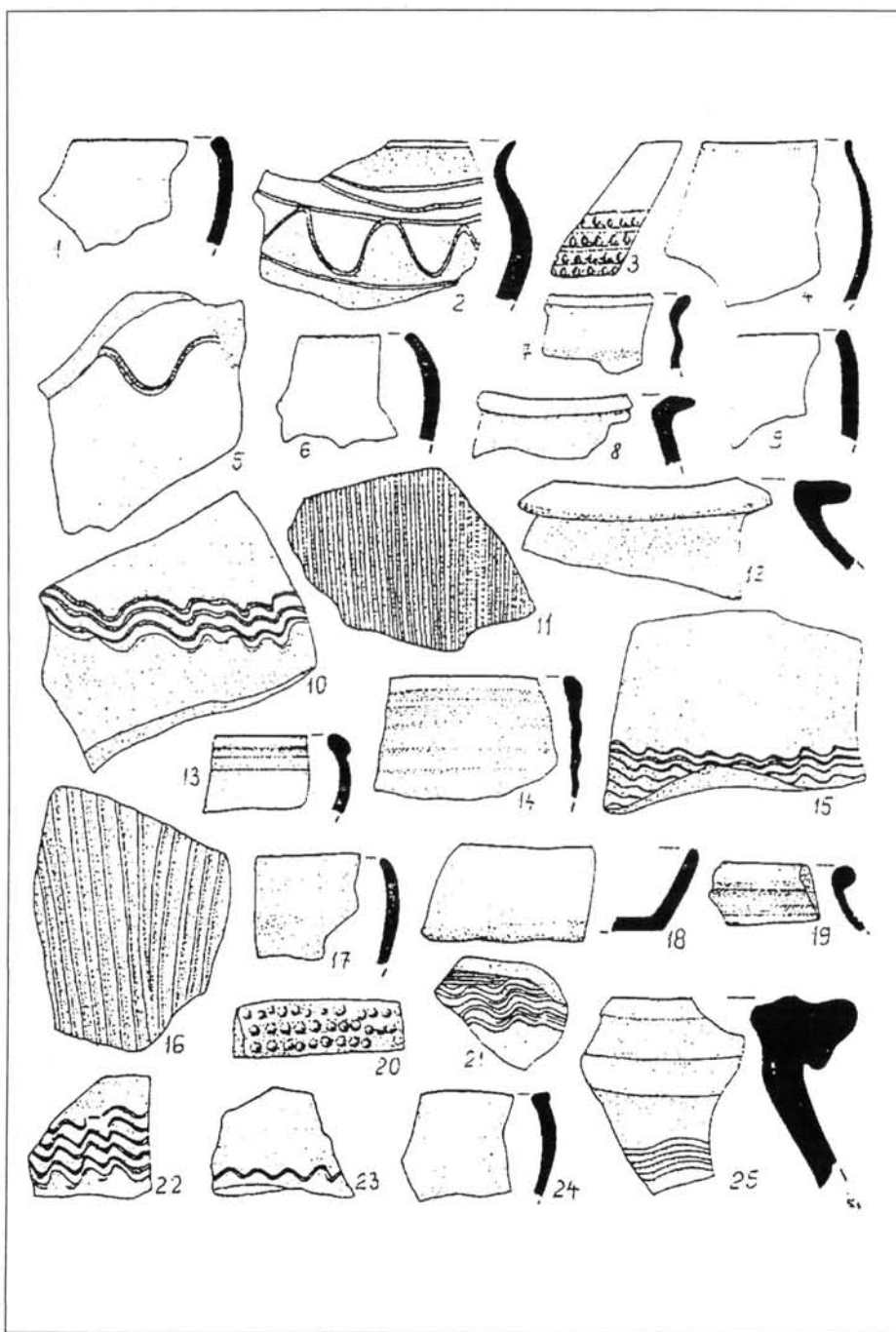
4 Gabler D., AÉ 95 (1968) 226.

12. kép. Homokbánya I.: 1-18: XI. szelvény

13. kép. Homokbánya I.: 1–12: IV. szelvény, 13–17: V. szelvény

14. kép. Homokbánya I.: 1–19, 21: VI. szelvény, 20, 22–25: VII. szelvény

A szelvény északi oldalánál egy nagy, négyszögletes, 160 cm mély és egy kis, 158 cm mély cölöplyuk került elő.

IV. szelvény, 20–45 cm: szürke, durva, kihajló, benyomkodott perem (13. kép 1.); barna és sötétszürke, fényezett, kihajló peremek; barna, korongolt perem.

45–70 cm: barna és szürke, behúzott tálperemek (13. kép 2.); barna, durva oldalrész bekarcolt hullámvonalakkal (13. kép 3.); szürke, korongolt oldalrészek.

70–90 cm: csésze, barnásszürke, füle letört, magassága: 5 cm, szájátm: 7,6 cm, fenékátm: 5,5 cm (13. kép 4.); csésze, barnásszürke, bütyökfogóval, magassága: 3,9 cm, szájátm: 5,3 cm, fenékátm: 3 cm (13. kép 6.); szürke, korongolt töredék bekarcolt rácsmintával és apró, ovális besímitásokkal (13. kép 5.); barna és szürke, korongolt cserepek; kevés agyagtapasztás-darab.

90–110 cm: szürke, korongolt, besímitott díszű edénytöredék (13. kép 7.); barna hombárperem (13. kép 8.); barna, durva, kihajló perem- és oldalrészek; szürke, korongolt cserepek.

Az altalaj 140 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek

1./a) gödör, átm: 230x230 cm, mélysége: 180 cm. Oldala függőleges.

Leletek: barna, behúzott tálperemek (13. kép 9.); tálka, barna, kiegészített, magassága: 6,9 cm (13. kép 10.); barna durva, nagy fazék maradványa, ujjbenyomásos díszítéssel (13. kép 11.); szürke, korongolt edénytöredékek (13. kép 12.); barna, szürke, durva, kihajló peremek; barna hombároldalrész befésült hullámvonalakkal; agyagtapasztás-darabok.

1./b) gödör, mélysége: 160 cm (4. kép 7.). Alján kb. 20 cm vastagon gabona- és egyéb magvakat találunk.

2. gödör, átm: 120x130 cm, mélysége: 180 cm.

Leletek: barna, durva oldalrészek és sok agyagtapasztás-darab.

V. szelvény, 20–65 cm: barna, durva oldalrész bekarcolt hullámvonallal (13. kép 13.); szürke, korongolt edény maradványa, besímitott díszítéssel (13. kép 14.); barna, durva, kihajló perem- és oldalrészek; sötétszürke, fényezett, kihajló perem; szürke, korongolt cserepek; barna és szürke, seprűzött töredékek; néhány késő avarkori cserép.

65–85 cm: barna, enyhén fényezett, korongolt edény tagolt pereme (13. kép 15.); szürke hombároldalrész befésült díszítéssel (13. kép 16.); barna és szürke, durva és korongolt oldalrészek; késő avarkori cserepek.

85–105 cm: szürkésbarna, durva, kihajló peremek és oldalrészek; szürke, korongolt, egyenes táloldalrész; néhány késő avarkori cserép.

105–130 cm: barna fazéktöredék, bevagdalt díszítéssel (13. kép 17.); szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek.

Az altalaj 140 cm mélyen volt.

Telepjelenségek leírását I. fentebb, a II. szelvény ismertetésénél.

VI. szelvény, 20–45 cm: barna, durva, behúzott tálperem (14. kép 1.); szürke, durva fazék töredéke, bekarcolt vonalakkal (14. kép 2.); barna, belül sötétszürke oldalrész fogas díszítéssel (14. kép 3.); szürke, durva, kihajló peremek; szürke, korongolt cserepek és hombárperem; terra sigillata töredék, Drag. 37., Westerndorf, Comitialis, III. sz. első harmada;⁵ kevés késő avarkori cserép.

45–70 cm: barna és szürke, durva, behúzott tálperemek (14. kép 4, 9.); barna és szürke oldalrészek és kihajló peremek; szürke, korongolt, kihajló perem.

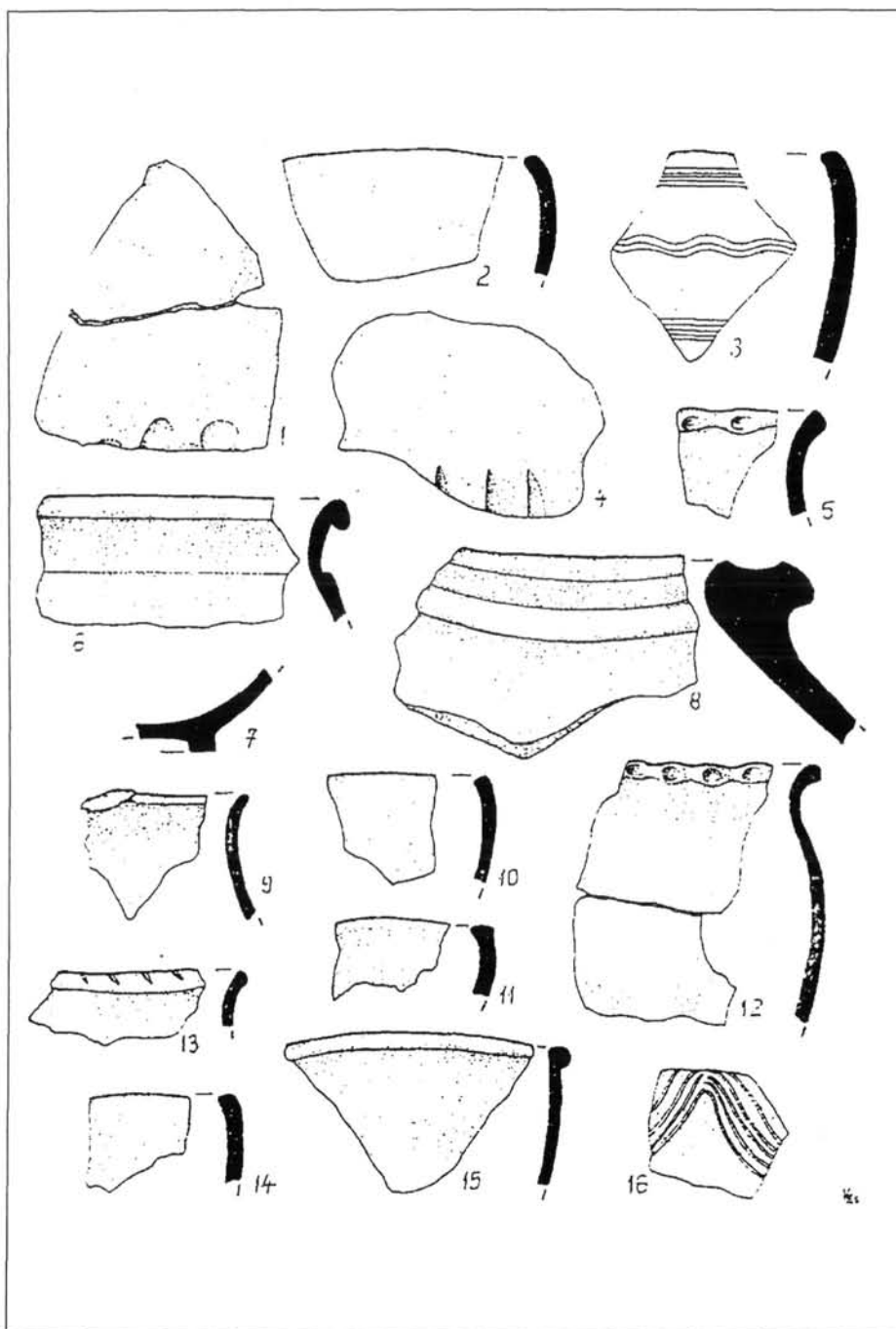
70–90 cm: barna és szürke, behúzott tálperemek (14. kép 6.); barnásszürke, durva oldalrész bekarcolt hullámvonallal (14. kép 5.); barna, durva oldalrészek és kihajló peremek; barna, enyhén fényezett, lesímitott perem (14. kép 8.); szürke, korongolt töredékek (14. kép 7.); barna hombártöredékek befésült díszítéssel (14. kép 10.).

90–110 cm: barna és szürke, durva oldal- és kihajló peremrészek; szürke, korongolt cserepek.

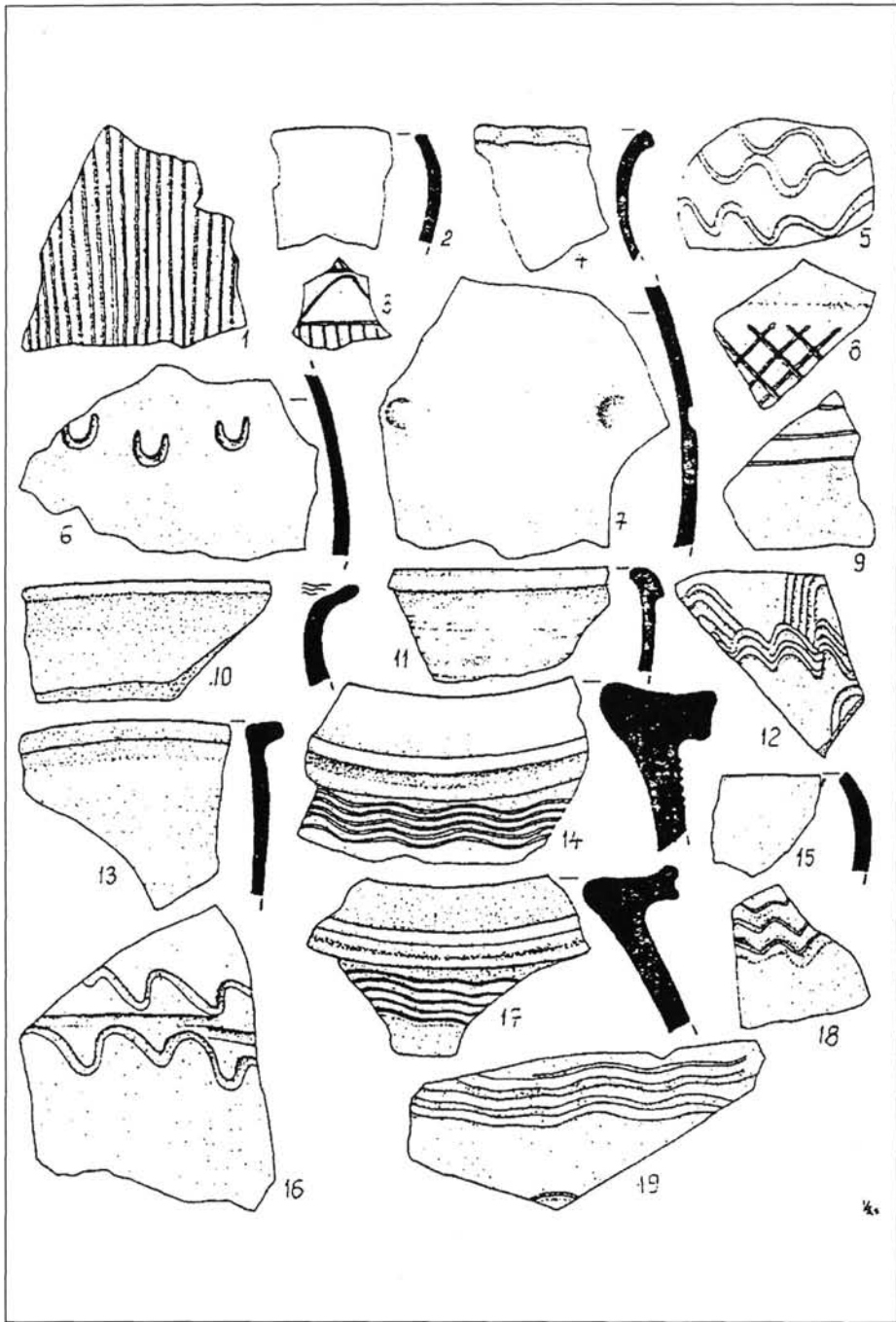
110–125 cm: grafitos, fésűs oldalrész (14. kép 11.); szürke, korongolt töredékek (14. kép 12, 14.); sötétszürke, fényezett tálperem (14. kép 13.); barna hombároldalrész befésült díszítéssel (14. kép 15.); barna, szürke, durva töredékek, kihajló peremek.

125–140 cm: szürke, fésűs oldalrész (14. kép 16.); barna és szürke, behúzott tálperemek (14. kép 17.); barnásszürke, durva oldalrészek és kihajló peremek; fenéktöredék.

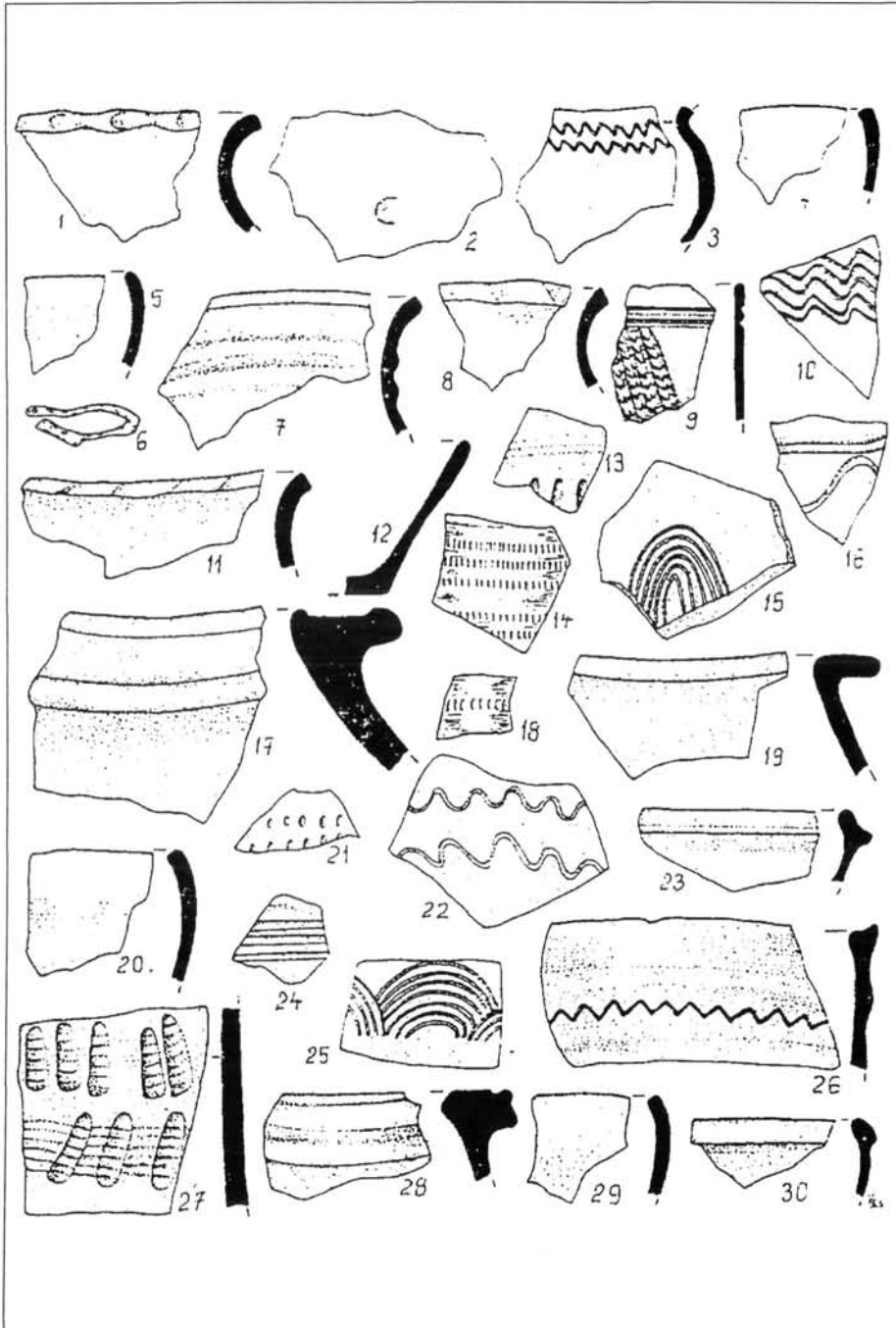
Az altalaj 140 cm mélyen jelentkezett.

15. kép. Homokbánya I. 1-16: VII. szelvény

16. kép. Homokbánya I.: 1-17: VII. szelvény, 18-19: VIII. szelvény

17. kép. Homokbánya I.: 1–19: VIII. szelvény, 20–30: IX. szelvény

Telepjelenségek

A szelvény északkeleti sarkában *tűzhely*, 8 cm vastag agyagtapasztásból, mellette hat 145–154 cm mély kis karólyuk, továbbá egy nagyobb, 155 cm mély cölöplyuk. A szelvény nyugati oldalánál nagy, 160 cm mély, enyhén tölcser alakú cölöplyuk, déli felében pedig a 155 cm mély altalajban több, függőleges oldalú gödör került elő:

1./a) *gödör*, átm: 190x200 cm, mélysége: 240 cm. Fölötte, 115 cm mélyen egy későbbi *tűzhely* maradványa, amely 5 cm vastag agyagtapasztásból és az alatt 5 cm vastag kavicsos homokrétégből állt (4. kép 9.). A gödörből származó leletek: barna, lapos tálka töredéke (14. kép 18.); szürke, korongolt perem (14. kép 19.); barnásszürke töredék bekarcolt hullámvonalköteggel (14. kép 21.); barna és szürke, durva oldalrészek és kihajló peremek; barna, korongolt cserepek.

1./b) *gödör*, mélysége: 210 cm. Leletet nem tartalmazott.

1./c) *gödör*, mélysége: 190 cm. Leletet nem tartalmazott.

2. *gödör*, mélysége: 170 cm. Néhány jellegtelen római kori edénytöredék volt benne.

VII. szelvény, 20–40 cm: szürke hombároldalrészek befésült díszítéssel (14. kép 22.); szürke töredék bekarcolt hullámvonallal (14. kép 23.); barna és szürke, durva cserepek; szürke és sárgásbarna, korongolt oldalrészek; dudoros bronzlemez (14. kép 20.); kevés késő avarkori cserép.

40–70 cm: szürke, durva, behúzott tálperem (14. kép 24.); barna és szürke hombártöredékek befésült díszítéssel (14. kép 25.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; barna és szürke, korongolt cserepek; kevés késő avarkori edénytöredék.

70–100 cm: barna, durva oldalrész ujjbenyomásokkal (15. kép 1.); barna, behúzott peremű táltöredékek, egyiken bekarcolt vonalkötegek vannak (15. kép 2–3.); barna, kihajló, benyomkodott perem (15. kép 5.); szürke, korongolt töredékek (15. kép 6–7.); barna hombártöredékek, egyiken függőleges, mély bevágások (15. kép 4, 8.); barnásszürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; szürkésbarna, kihajló, benyomkodott peremű, bekarcolt hullámvonalas fazéktöredékek; sok agyagtapasztás-darab.

Az altalaj a szelvény keleti felében 110 cm, nyugati részében 140 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek

A VII. és VIII. szelvény határán, 100 cm mélyen *kemence* került elő, alatta gödrök (5. kép 1.). A kemence alja 5–6 cm vastag agyagtapasztásból állt, amely alatt kavicsréteg volt. Oldala helyenként 10–15 magasan megmaradt. Feltöltéséből származó leletek: szürke, fűles korsó szájrésze (15. kép 9.); szürkésbarna, behúzott peremű táltöredékek (15. kép 10.); barna és szürke, durva oldalrészek és peremek. A kemence alatt, 100–160 cm mélyen, az alábbi kerámiaanyagot találtuk: barna és szürke, behúzott tálperemek (15. kép 11.); szürke, kihajló, benyomkodott peremű fazék maradványa (15. kép 12.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek.

1. *gödör*, mélysége: 150 cm. Leletek: barna és szürke oldalrészek, benyomkodott, kihajló peremek (15. kép 13.); barna és szürke, behúzott tálperemek (15. kép 14.); szürke, korongolt tál töredéke (15. kép 15.); barna oldalrész bekarcolt hullámvonalköteggel (15. kép 16.); szürkésbarna, korongolt oldalrészek.

2. *gödör*, átm: 80x70 cm, mélysége: 135 cm, lefelé enyhén szélesedett. Leletet nem tartalmazott.

3./a) *gödör*, mélysége: 170 cm. Oldala függőleges. Egy nagyméretű, 130x160 cm átmérőjű *tűzhely* volt benne, amely kormos szélű, égett agyagfoltként jelentkezett (5. kép 1.). Az átégett, agyagos földből előkerült leletek: barna, behúzott tálperem (16. kép 15.); barna hombártöredékek befésült díszítéssel (16. kép 17.); barna, vastag oldalrész bekarcolt vonalakkal (16. kép 16.); barna, kihajló peremek.

3./b) *gödör*, mélysége: 200 cm. Lefelé enyhén szélesedett, hasonlóan a 3./c) *gödör*höz, amelynek mélysége: 160 cm. E gödöregyüttesből előkerült leletek: grafitos, fésűs oldalrész (16. kép 1.); barna és szürke, behúzott tálperemek (16. kép 2.); szürke, kihajló, benyomkodott és bekarcolt hullámvonalas peremek (16. kép 4, 10.); szürke és barna, durva oldalrészek bekarcolt vonalakkal (16. kép 3, 5, 12.); patkó alakú és kerek benyomásokkal (16. kép 6–7.); szürke, korongolt oldalrész besimított rácsmintával (16. kép 8.); szürke, korongolt táltöredékek (16. kép 11, 13.) és bekarcolt vonalás oldalrész (16. kép 9.); barna hombártöredék befésült díszítéssel (16. kép 14.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; néhány agyagtapasztás-darab.

Az 1. sz. és a 3. sz. gödöregyüttes között előkerült egy cölöplyuk (mélysége: 120–122 cm), a szelvény nyugati oldalánál pedig három karólyuk (mélységük: 145–146 cm).

VIII. szelvény, 20–60 cm: szürke hombároldalrész befésült díszítéssel (16. kép 19.); barna, durva oldalrészek; kevés késő avarkori cserép.

60–80 cm: szürke hombároldalrész befésült díszítéssel (16. kép 18.); szürke, durva oldalrészek és kihajló perem; szürke, korongolt cserepek.

80–100 cm: barna, kihajló, benyomkodott perem (17. kép 1.); szürke, ujjbenyomásos töredék (17. kép 2.); szürkésbarna kis csupor oldalrésze bekarcolt díszítéssel (17. kép 3.); szürke, behúzott tálperem (17. kép 4.); szürke hombártöredék bekarcolt díszítéssel (17. kép 10.); barna, durva oldalrészek.

100–130 cm: szürke, behúzott tálperemek (17. kép 5.); szürke korsó(?) szájrésze (17. kép 7.); barna, durva, kihajló perem- és oldalrészek; keskeny bronzpánt, egyik vége átlukasztott, a másikon ráhajlított lemez (17. kép 6.).

130–150 cm: barna, benyomkodott, kihajló perem (17. kép 8.); szürke oldalrész bekarcolt hullámvonalal (17. kép 16.); sötétszürke, egyenes oldalrész bekarcolt és rovátkolt díszítéssel (17. kép 9.); szürkésbarna, durva, kihajló perem- és oldalrészek.

Az altalaj 155 cm mélyen mutatkozott.

Telepjelenségek

1. gödör, lefelé kissé szélesedő, egyik részének mélysége: 185 cm, a másiké: 225 cm. Leletek: barna, kihajló, bevagdalt perem (17. kép 11.); barna, virágcserep alakú tál maradványa (17. kép 12.); szürke oldalrész függőleges benyomásokkal (17. kép 13.); barna, vastag töredék bekarcolt hullámvonalköteggel (17. kép 15.); barna hombárperem (17. kép 17.); korongolt oldalrész vörösésbarna festéssel és fogas díszítéssel (17. kép 14.); barna, kihajló perem- és oldalrészek; vörösésbarna, korongolt cserepek.

2. gödör, mélysége: 145 cm (5. kép 1.). Leletek: korongolt oldalrész vörösésbarna festéssel és fogas díszítéssel (17. kép 18.); szürke, korongolt, széles peremű töredék (17. kép 19.); barna, durva, kihajló perem- és oldalrészek; szürke, korongolt, kihajló perem.

3. gödör, átm: 190x190 cm, mélysége: 220 cm (4. kép 8.). Nyugati oldalánál egy későbbi, 175 cm mély gödör, amely a IX. szelvényben feltárt kemencéhez tartozhatott. A 3. gödör leletet nem tartalmazott.

4. gödör, mélysége: 185 cm. Leletet nem tartalmazott.

IX. szelvény, 25–50 cm: szürke, behúzott peremű táltöredékek (17. kép 20.); szürke oldalrészek beszurkált és bekarcolt hullámvonalas díszítéssel (17. kép 21, 22.); barna töredékek bekarcolt egyenes és ívelt vonal- kötegekkel (17. kép 24, 25.); barna, korongolt korsó szájrésze (17. kép 23.); szürke, korongolt töredék besimitott díszítéssel (17. kép 26.); barna, durva, kihajló perem- és oldalrészek; szürke és vörösésbarna, korongolt cserepek; kevés késő avarkori edénytöredék.

50–70 cm: szürkésbarna edény töredékei, bordázott benyomásokkal (17. kép 27.); barna, behúzott tálperemek (17. kép 29.); szürke hombárperem (17. kép 28.); szürke, korongolt edény pereme (17. kép 30.); barna, durva, kihajló perem- és oldalrészek; barna és szürke, korongolt cserepek; néhány agyagtapasztás-darab.

70–110 cm: barna, körömbenyomásos edénytöredék (18. kép 1.); szürke, bekarcolt vonalakkal díszített oldalrész (18. kép 2.); barna és szürke, durva töredékek; barnásrózsaszínű és szürke, korongolt cserepek.

110–135 cm: csésze, barnásszürke, magassága: 4,8 cm, szájátm: 7 cm, fenékátm: 6,5 cm (18. kép 3.); barna, behúzott peremű táltöredék (18. kép 4.); barna, seprűzött oldalrész (18. kép 5.); barnásszürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek.

Az altalaj 170 cm mélyen volt.

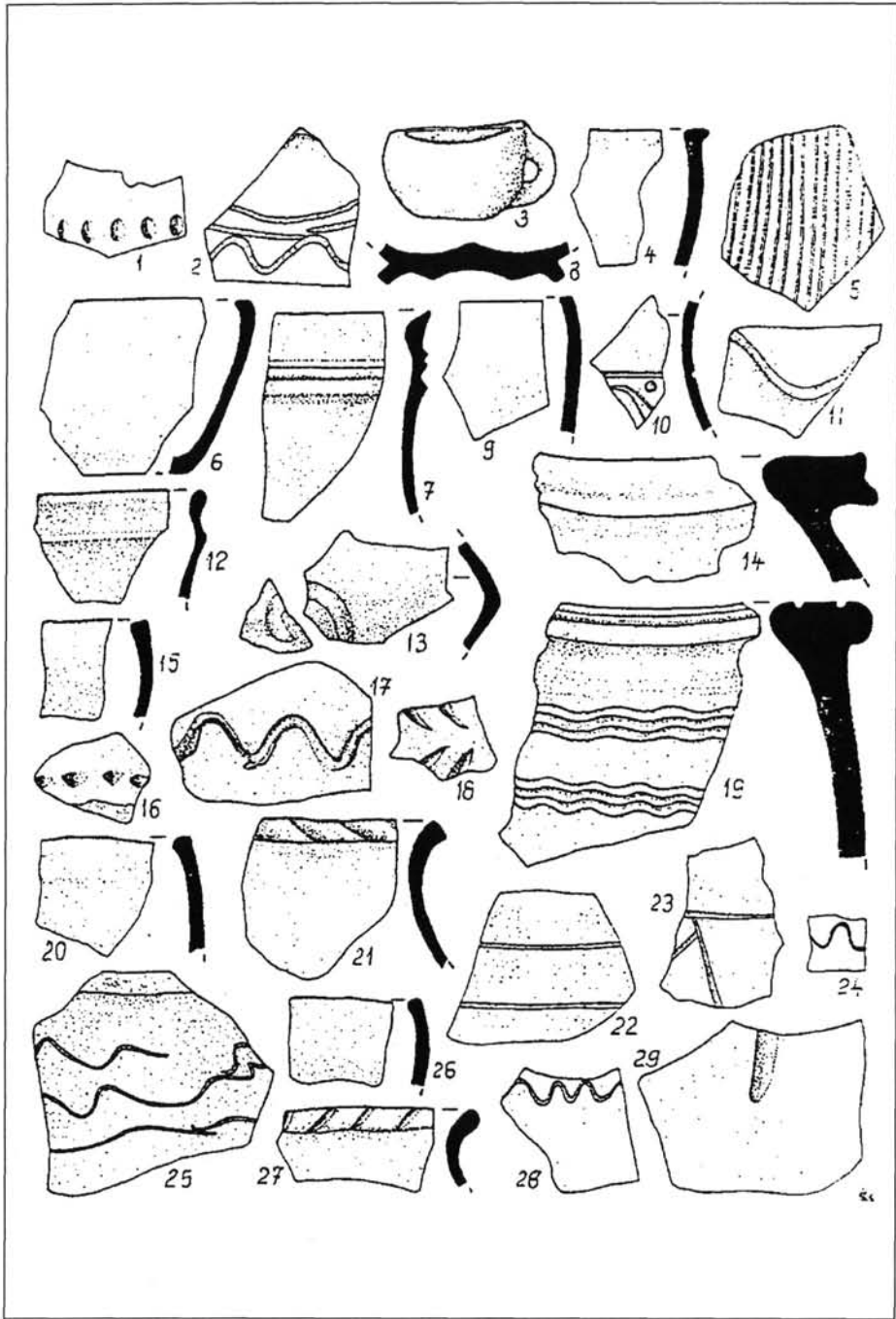
Telepjelenségek

Kemence, négyszögletes tüzelő- és kerek előtérrel. A 150 cm mélyen levő tüzelőtér alja 10 cm vastag faszenes, hamus agyagtapasztás volt. Boltozata is agyagtapasztásból készült, amelynek oldala 20 cm magasan megmaradt. A kemence alján néhány követ találtunk. Az előtér alja 175 cm mélyen jelentkezett, s 15–20 cm vastag hamuréteg volt rajta (5. kép 3.). A tüzelőtér földjéből előkerült edénytöredékek: barna, behúzott peremű tál maradványa (18. kép 6.); barna, korongolt korsó szájrésze (18. kép 7.); barna és szürke, kihajló perem- és oldalrészek; szürke, korongolt cserep.

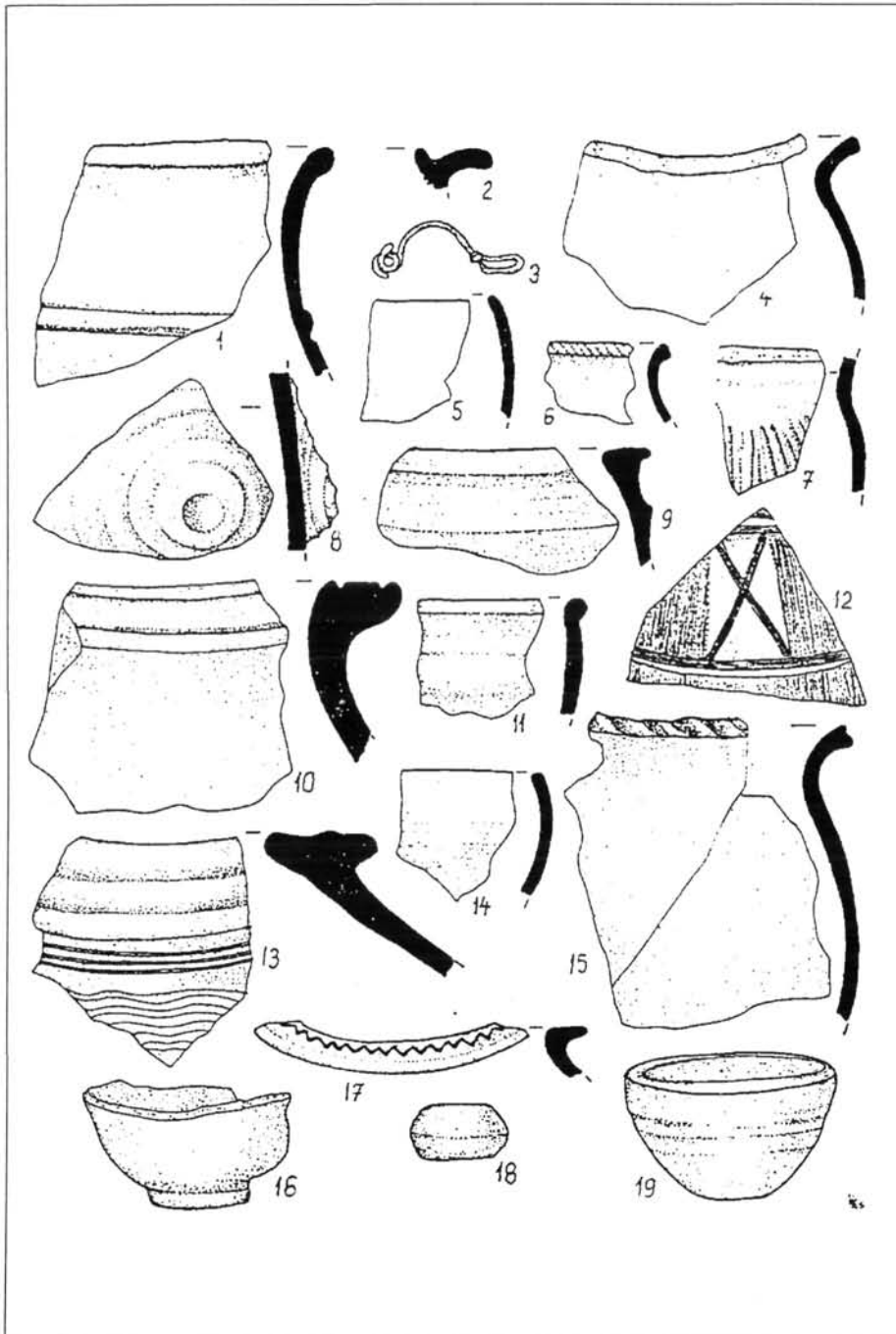
1. gödör, mélysége: 170 cm, a szélébe vájt kis gödöré: 180 cm. A nagyobbik gödöréből előkerült leletek: barna, behúzott peremű táltöredék (18. kép 9.); szürke, durva oldalrészek bekarcolt vonaldíszítéssel (18. kép 10–11.); barna, patkó alakú benyomással díszített edény töredékei (18. kép 13.); szürke, korongolt edény maradványa (18. kép 12.); szürke hombárperem (18. kép 14.); szürke, korongolt talprész (18. kép 8.); sötétszürke, fényezett oldalrész körben bordával; szürkésbarna, fényezett töredék körben bekarcolt, egyenes vonalal; barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; barna, korongolt cserepek; kevés agyagtapasztás-darab.

2. gödör, mélysége: 330 cm. Leletek: sötétszürke, fényezett, behúzott tálperemek (18. kép 15.); barna oldalrészek ék alakú benyomásokkal, bekarcolt hullámvonalal és bevágott halszállkamintával (18. kép 16–18.); szürkésbarna hombártöredékek befesült díszítéssel (18. kép 19.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; sötétszürke, fényezett töredékek, egyiken körben bekarcolt, egyenes vonal; néhány agyagtapasztás-darab.

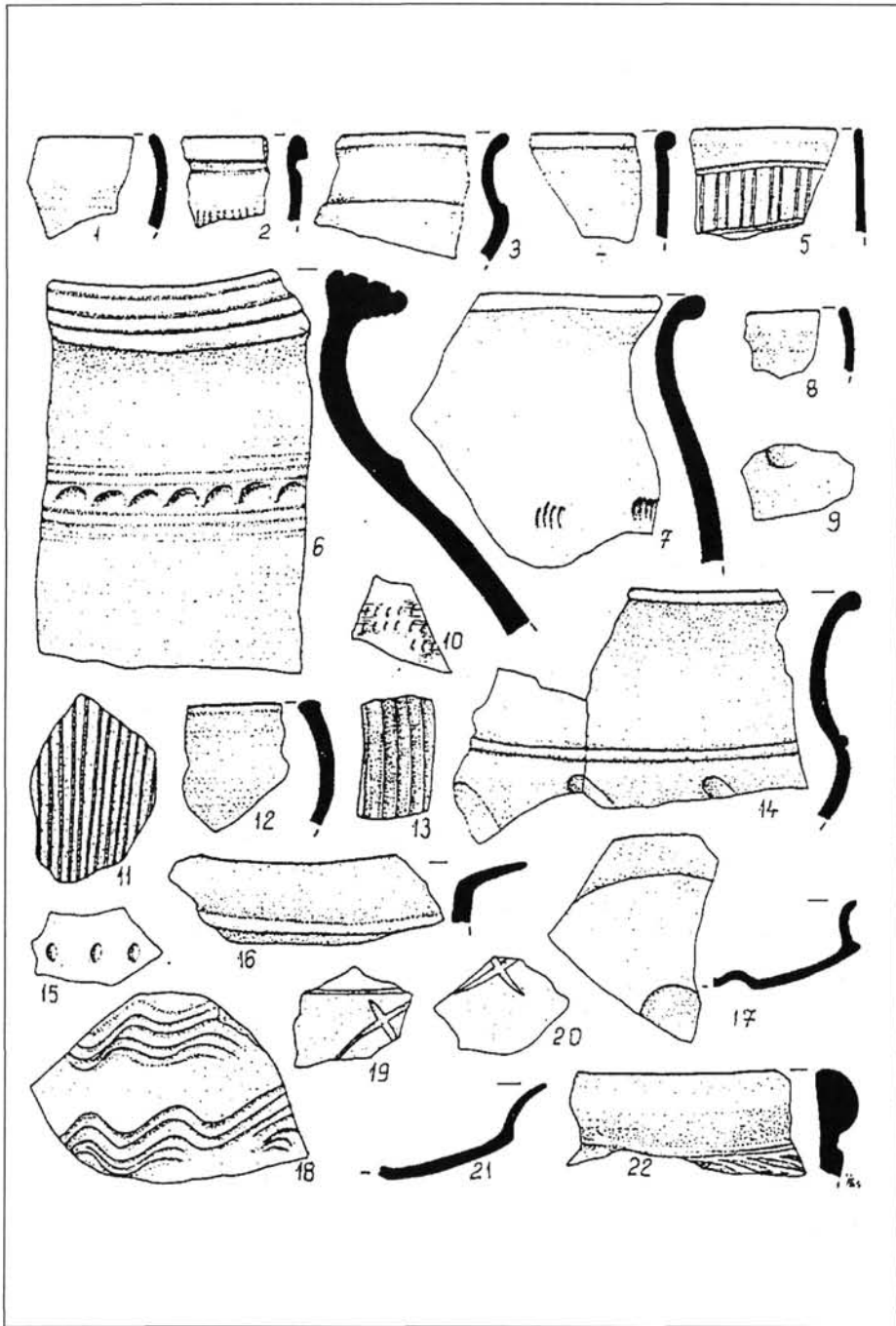
X. szelvény, 0–20 cm: szürke, behúzott tálperem (18. kép 20.); barna, benyomkodott, kihajló peremrész (18. kép 21.); barna és szürke, bekarcolt vonalakkal díszített oldaltöredékek (18. kép 22–23.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; kevés Árpád-kori cserep; fenőkődarabok.

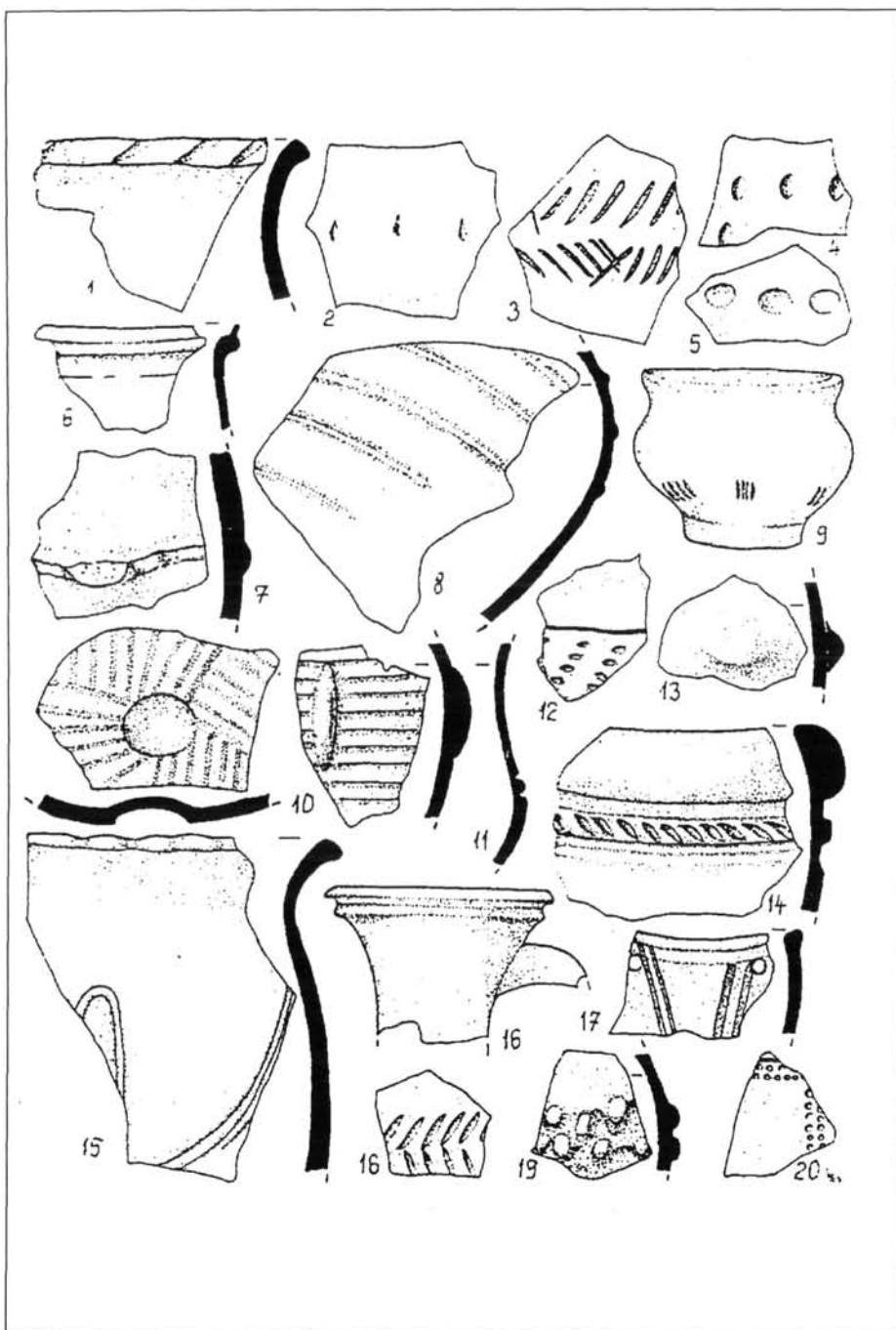
18. kép. Homokbánya I.: 1–19: IX. szelvény, 20–29: X. szelvény

19. kép. Homokbánya I.: 1–19: X. szelvény

20. kép. Homokbánya I.: 1-22: X. szelvény

21. kép. Homokbánya I.: 1–11: a homokbányában levő gödör leletei,
 12–13: I. és III. szelvény közötti tanúfalból, 14–20: szórvány

20–60 cm: szürkésbarna, behúzott peremű táltöredék (18. kép 26.); barna és szürke oldalrészek bekarcolt hullámvonalakkal (18. kép 25, 28); szürke, bevagdalt peremrész (18. kép 27.); szürke, vastag töredék függőleges ujjbesimítással (18. kép 29.); szürke, korongolt cserép, besimított hullámvonallal (18. kép 24.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; barna és szürke, korongolt peremek és oldaltöredékek; kevés Árpád-kori cserép.

60–85 cm: szürke, fényezett edény maradványa (19. kép 1.); barna-zöld mázas, korongolt peremrész (19. kép 2.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrész; szürke, korongolt cserép; kevés Árpád-kori edénytöredék.

85–105 cm: barna, durva oldalrészek; szürke, korongolt töredékek; bronz fibula, aláhajtott lábú, tüje hiányzik, h: 5,3 cm (19. kép 3.); csonttárgy, egyik vége hegyesre csiszolt.

105–125 cm: szürke, behúzott tálperem (19. kép 5.); barna és szürke, benyomkodott illetve bevagdalt peremek (19. kép 4, 6); sötétszürke, fényezett, sűrűn árkolt oldalrész (19. kép 7.); világosbarna, fényezett töredék koncentrikusan árkolt, benyomott végű dudorral (19. kép 8.); barnászürke hombárperem (19. kép 10.); szürke, korongolt táltöredékek (19. kép 9, 11.); szürke, korongolt oldalrész besimított díszítéssel (19. kép 12.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; barnásrózsaszínű, korongolt cserepek; Árpád-kori edénytöredékek; hosszúkas vastárgy, hossza: 8,8 cm; csonttárgy, egyik vége hegyesre csiszolt, a másikon négyzögletes lyuk, hossza: 9,9 cm; fenőkődarab.

Az altalaj a szelvény északi részében 100 cm mélyen, míg a többi részen 130 cm mélyen jelentkezett. A szelvény területén Árpád-kori telepnyomok is előkerültek: tűzhely kövekkel, mellette karólyukakkal; az északnyugati saroknál kettős cölöplyuk.

2. *gödör*, három részből áll: a.) mélysége: 170 cm. Leletek: szürke és világosbarna, behúzott tálperemek (19. kép 14.); szürke, benyomkodott peremű fazék maradványa (19. kép 15.); világosbarna hombártöredék, befésült díszítéssel (19. kép 13.); szürke edényalj (19. kép 16.); szürke, korongolt, besimított díszű perem (19. kép 17.); tálka, szürke, korongolt, magassága: 6,6 cm, szájm: 11,2 cm, fenékátm: 4,3 cm (19. kép 19.); barna, durva oldalrészek; szürke, korongolt, kihajló peremek; orsógomb, barna, átm: 3,2 cm (19. kép 18.); kevés agyagtapasztás-darab. A gödör keleti oldalánál karólyukak voltak. b) gödörész, mélysége: 245 cm. 200 cm mélyen 15–20 cm vastag égett, faszenes agyagtapasztást találtunk, amely tűzhelyre utal (5. kép 4.). A belőle előkerült leletek: sötétszürke, fényezett, bekarcolt vonalakkal díszített edény töredéke (20. kép 5.); sötétszürke hombárész, benyomkodott díszítéssel (20. kép 6.); barna, durva fazék maradványa, rovátkolt benyomásokkal (20. kép 7.); sötétszürke, behúzott tálperem (20. kép 8.); barna, ujjbenyomásos töredék (20. kép 9.); barna, körben bekarcolt vonalakkal díszített, ujjbesimításokkal árkolt edény maradványa (20. kép 14.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; szürke, korongolt, kihajló perem; égett csontdarabok. Az agyagtapasztás fölötti feltöltésből származó leletek: barna és sötétszürke, behúzott peremű táltöredékek (20. kép 1.); grafitos fazekat utánzó szürke edény maradványa (20. kép 2.); szürke, korongolt töredék (20. kép 3.); vörösesbarna (mázás?), korongolt tál része (20. kép 4.); barna, szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; sötétszürke, fényezett, kihajló perem; barna és vörösesbarna, korongolt cserepek; kevés Árpád-kori edénytöredék; agyagküptöredékek; néhány agyagtapasztás-darab. c) gödörész, mélysége: 220 cm. Leletek: grafitos, fésűs oldalrész (20. kép 11.); szürke, behúzott peremű táltöredékek (20. kép 12.); sötétszürke, fényezett, bordázott szalagfűl (20. kép 13.); vörösesbarnára festett, fogas díszű, korongolt oldalrész (20. kép 10.); sötétszürke, kihajló, széles perem (20. kép 16.); sötétszürke, fényezett, lapos, omphalos-os csésze maradványa (20. kép 17.); barna, durva, kihajló perem- és oldalrészek.

3. *gödör*, mélysége: 255 cm, lefelé erősen szűkül (4. kép 10.). Leletek: barna, körömbenyomásos oldalrész (20. kép 15.); szürke hombártöredékek befésült díszítéssel (20. kép 18.); szürke cserép, egymást keresztező bevágásokkal (20. kép 19.); barna és szürke, durva oldalrészek, kihajló és behúzott peremek; agyagtapasztás-darab.

4. *gödör*, mélysége: 170 cm. Leletek: szürke, vastag oldalrész egymást keresztező, bevágott vonalakkal (20. kép 20.); szürke, omphalos-os csésze maradványa (20. kép 21.); grafitos fazék pereme (20. kép 22.); barna és szürke, kihajló perem- és oldalrészek.

5. *gödör*, mélysége: 135 cm. Leletet nem tartalmazott.

6. *gödör*, mélysége: 130 cm. Leletet nem tartalmazott.

A leletmentés megkezdése előtt, a homokbányászás során, az I. szelvényhez közel egy *gödör* került elő, amelyből a következő leletek származnak: barna, durva, kihajló, bevagdalt peremek (21. kép 1.); barna, durva oldalrész beszürkült díszítéssel (21. kép 2.); bevágott halszákamintával (21. kép 3.); köröm- és ujjbenyomásokkal (21. kép 4–5.); vörösesbarnára festett, korongolt töredékek (21. kép 6.); szürke, vastag cserép szalagdísszal és bütyök helyével (21. kép 7.); barna, enyhén fényezett, ferde bordákkal tagolt edény maradványa (21. kép 8.); sötétszürke, fényezett, árkolással, omphalos-szal és bütyökkel díszített edény töredékei (21. kép 10.); sötétszürke, fényezett oldalrész körben bekarcolt két egyenes vonallal (21. kép 11.); csupor, sötétszürke, fényezett, öblén bekarcolt díszítéssel, kiegészített, magassága: 10,8 cm (21. kép 9.); grafitos, fésűs töredék; barna és szürke oldalrészek, behúzott és kihajló peremek; sötétszürke, fényezett cserepek; barna, durva edény töredékei, bekarcolt vonal alatt egymást keresztező vonalakkal; vörösesbarna hombártöredék befésült

hullámvonalakötegekkel; barna és szürke, korongolt cserepek és korsó szájrésze; két terra sigillata töredék, Drag. 37.⁶ agyagtapasztás-darabok.

Az I. és III. szelvény közötti *tanúfalból* előkerült leletek: szürke, vastag oldalrész, bekarcolt vonal alatt beszürkált díszítéssel (21. kép 12.); barna, bütykös töredék (21. kép 13.); barna és szürke oldalrészek, behúzott és kihajló peremek; barna és szürke, korongolt cserepek.

Szörvény a homokbánya területéről: grafitos fazéktöredékek (21. kép 14.); grafitos fazekat utánzó edények maradványai; szürkésbarna, behúzott peremű táltöredékek; szürke, benyomkodott peremű fazékmardványok, bekarcolt hullámvonallal (21. kép 15.); barna, behúzott peremű töredék benyomott pontokkal és bekarcolt vonalakkal (21. kép 17.); szürke, durva oldalrész bevágott halszálkamintával (21. kép 18.); szürke, dudoros töredék (21. kép 19.); szürkésbarna, fényezett oldalrész beszürkált díszítéssel (meander?); szürke és barna, korongolt cserepek és korsó nyakrésze (21. kép 16.); barna, kihajló peremű töredék, a vállrészen ujjbenyomásos sossal; barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek.

Homokbánya II.

I. szelvény, 20–40 cm: barna, bevágott vonalakkal és körömbenyomásokkal díszített fazék maradványa (22. kép 1.); szürke, behúzott perem (22. kép 2.); szürke, korongolt perem (22. kép 3.); szürke és barnásrózsaszínű, korongolt oldalrészek; néhány késő avarkori cserép.

Az altalaj 40 illetve 50 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek

1. gödör, mélysége: 60 cm. Leletek: grafitos fazékperem; szürke, bevagdalt és behúzott perem (22. kép 4–5.); sötétszürke, fényezett, függőlegesen árkolt és barna, ferdén árkolt oldalrész (22. kép 6–7.); szürke és világosbarna, korongolt cserepek.

2. gödör, három részből áll: *a*) gödörészben valószínűleg agyagtapasztásos kemence maradványai kerültek elő, mélysége: 90 cm. *b*) gödörész, mélysége: 210 cm. Leletek: szürke, behúzott tálperemek (22. kép 8.); barna, bütykös és ujjbenyomásos fazéktöredékek (22. kép 9–10.); barna, bevagdalt, kihajló perem (22. kép 11.); sötétszürke, fényezett oldalrész (22. kép 12.); barna, durva töredék, bekarcolt vonal alatt körömbenyomásokkal (22. kép 13.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek. *c*) gödörész, mélysége: 125 cm. Leletek: kevés késő avarkori cserép. A *c*) gödörész mellett 130 cm mély cölöplyukat találtunk.

3. gödör, mélysége: 140 cm. Leletet nem tartalmazott. Közeliében *tűzhely* volt: vékony agyagtapasztás, kövekkel körülrakva. Lelet itt nem került elő.

II. szelvény, 20–70 cm: szürke, ék alakú benyomásos töredék (22. kép 14.); barna és szürke, behúzott tálperemek, egyiken bekarcolt hullámvonal (22. kép 15–16.); barna és szürke, durva oldalrészek, bekarcolt hullámvonallal (22. kép 17.); csupor, szürke, hiányos, magassága: 4,7 cm (22. kép 18.); szürke és vörösesbarna, korongolt cserepek; kevés késő avarkori edénytöredék.

Az altalaj 70 cm mélyen jelentkezett.

Telepjelenségek⁷

4. gödör, mélysége: 100 cm. Egy kisebb, 115 cm mély gödör és egy 105 cm mély cölöplyuk volt benne. Lelet nem került elő.

5. gödör, mélysége: 180 cm. Lefelé szűkül. Leletek: grafitos, fésűs fazéktöredék (22. kép 19.); barna és szürke, durva oldalrészek beszürkált, bekarcolt hullámvonalas és ujjbenyomásos díszítéssel (22. kép 20–22.); barnászürke, fésűs töredék; barna és szürke, durva oldalrészek és kihajló peremek.

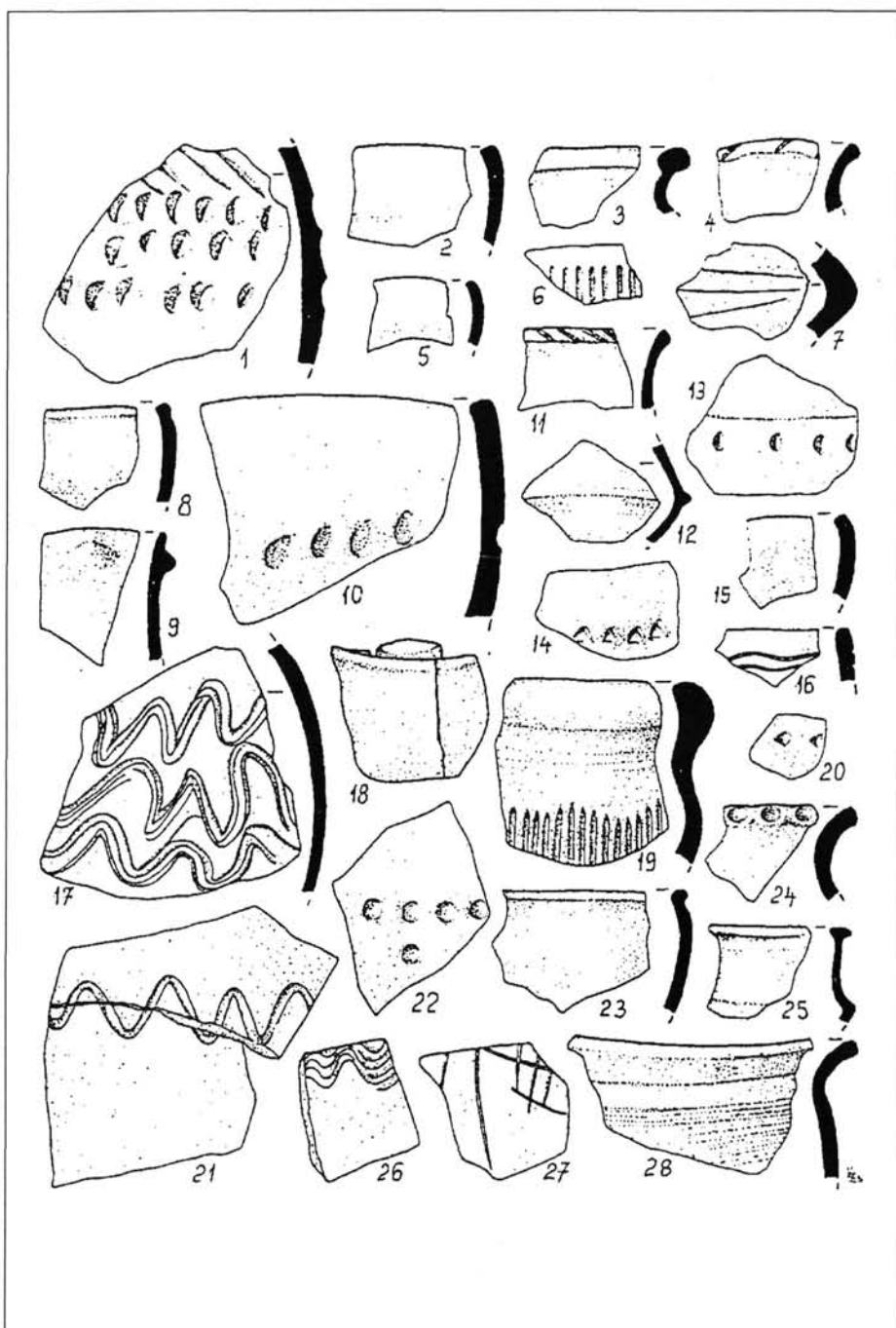
6. gödör, *a*) gödörész, mélysége: 110 cm, a III. szelvényben 90 cm. Itt egy kövekkel körülrakott, agyagtapasztásos tűzhely és 95 cm mély cölöplyuk került elő. A gödör keleti oldalánál, 80 cm mélyen egy nagyobb tűzhelyet találtunk, amely 10 cm vastag agyagtapasztásból állt, alatta kavicsréteggel (5. kép 5.). Ettől északabbra még egy – kisméretű – tűzhely volt, vékony agyagtapasztásból, mellette négy kis cölöplyuk.

b) gödörész, mélysége: 175 cm. Lefelé szélesedett. A 6. gödör leletei: szürke, behúzott peremű táltöredékek (22. kép 23.); szürkésbarna, kihajló, benyomkodott perem (22. kép 24.); barna hombárololdalrész befésült díszítéssel (22. kép 26.); barna, bekarcolt vonalas oldalrész (22. kép 27.); barna, vízszintes fésüléssel díszített töredék (22. kép 28.); barnásrózsaszínű, korongolt kis csésze maradványa (22. kép 25.); grafitos, fésűs oldalrész; barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldaltöredékek; barna és szürke, korongolt cserepek.

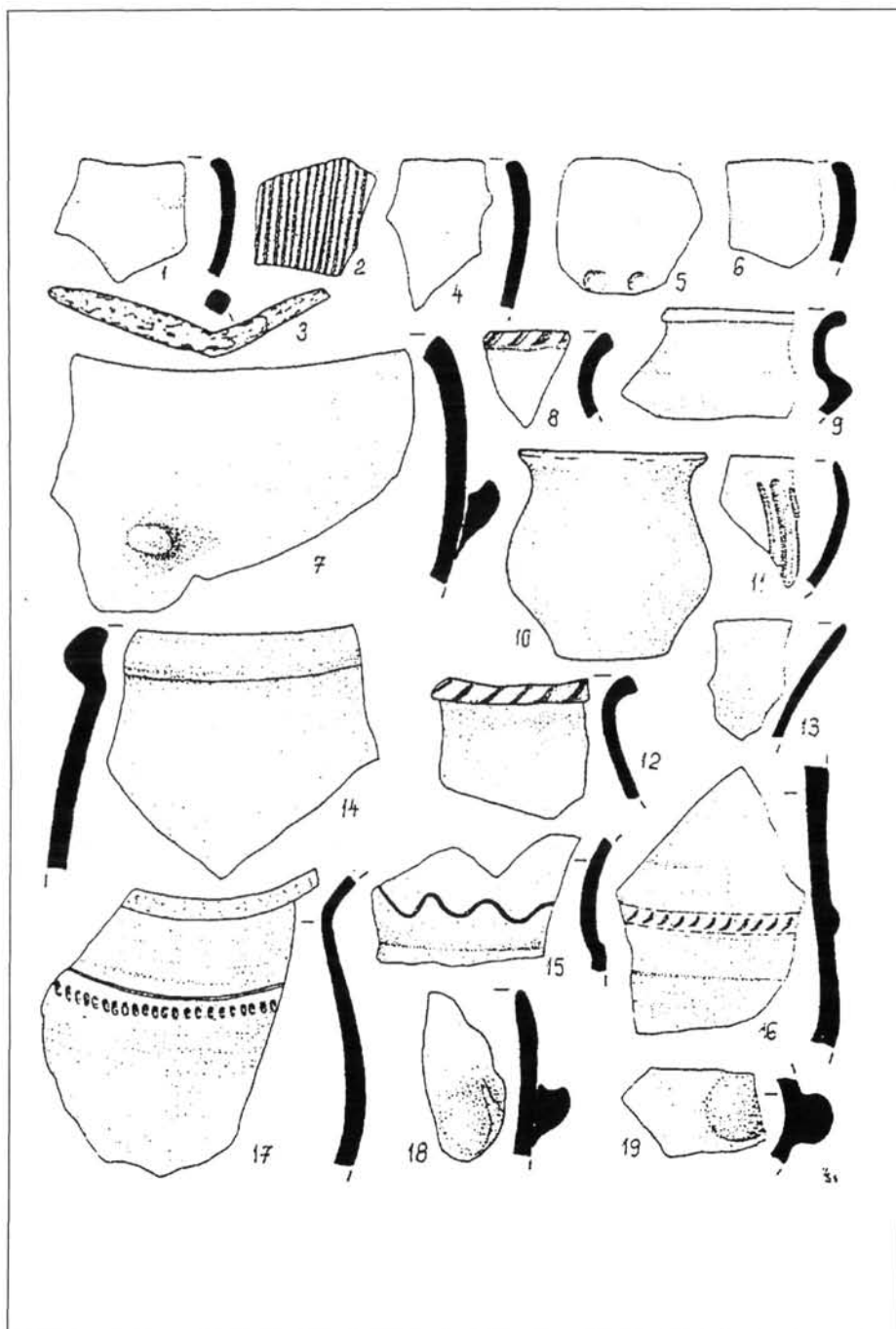
III. szelvény, 0–45 cm: sötétszürke, behúzott peremű táltöredékek (23. kép 1.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldalrészek; szürke, vastag töredék, befésült hullámvonalaköteggel; szürke, korongolt cserepek.

6 Uo.

7 Ezen az ásatási területen a gödröket nem szelvényenként, hanem folyamatosan számoltuk.

22. kép. Homokbánya II.: 1-13: I. szelvény, 14-28: II. szelvény

23. kép. Homokbánya II.: 1–13: III. szelvény,
 14–16: a homokbányában levő gödör leletei, 17–19: szórvány

45–70 cm: barna, fésűs oldalszél (23. kép 2.); barna és szürke, durva oldaltöredékek; vastárgy, négy-
szögletes metszetű (23. kép 3.).

Az altalaj 70 cm mélyen jelentkezett.

Telejelenségek

7. *gödör* (lakógödör?), mélysége: 105 cm. Oldalai függőlegesek. A sarokhoz közel eső tűzhely égett, 5
cm vastag agyagtapasztás. Leletek: barna, behúzott peremű táltöredék (23. kép 4.); barna, ujjbenyomásos ol-
dalrész (23. kép 5.); barna és szürke, durva, kihajló perem- és oldaltöredékek.

8. *gödör*: a) gödörész fokozatosan mélyül, mélysége: 95–175 cm. Leletek: szürke, behúzott tálperem
(23. kép 6.); barna fazék oldalrészbe bütyökfogóval (23. kép 7.); barna, bevagdalt perem (23. kép 8.); csupor,
barnásszürke, kiegészített, magassága: 12,4 cm, szájját: 11,6 cm (23. kép 10.); barna és szürke, durva, kihaj-
ló perem- és oldalrészek; szürke, korongolt töredékek (23. kép 9.). b) gödörész, mélysége: 235 cm. Állat-
csontváz volt benne és néhány edénytöredék: szürke, behúzott peremű táltöredék függőleges barázdákkal (23.
kép 11.); szürke, bevagdalt perem (23. kép 12.); barna, virágcserep alakú tál maradványa (23. kép 13.); barna,
durva és szürke, korongolt cserepek.

A leletmentés előtt, homokkitermelés során előkerült *gödörhöz* tartoztak a következő leletek: barnás-
szürke, vastag, korongolt edény töredéke (23. kép 14.); barna, korongolt oldalrész, besimított hullámvonallal
(23. kép 15.); barna, vastag, korongolt töredék fogazott bordával (23. kép 16.).

Szörvény a homokbánya területéről: barna és sötétszürke edénytöredékek bütyökkel (23. kép 18–19.);
szürke, fényezett, nagy edény oldalrészbe, besimított vonal alatt benyomott „tojás”-sorral (23. kép 17.); szürke,
behúzott tálperemek; barna, durva, kihajló perem; szürke, korongolt töredékek; késő avarkori cserepek.

A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Kerámia

A kerámiaanyag egy része *pannóniai eredetű*, amely kereskedelem útján került
ide. Ilyenek elsősorban a homokbánya I. területén előkerült terra sigillata töredékek,
amelyek közül a keltezhető darabokat az 1. sz. ház fölötti feltöltésben 75–100 cm, a VI.
szelvényben 20–45 cm mélyen, valamint a III. szelvény b) gödörészében 100 cm mély-
ségben találtuk. Valamennyi a III. sz. első harmadából való.⁸ Hasonlóan keltezhető az
Észak-Magyarországon előkerült terra sigillaták többsége.⁹

Festett edény töredéke a II. szelvény 1. gödrében előkerült, 10. kép 13. sz. cserep,
fogas díszű a XI. szelvény 130–150 cm mély rétegeből származó, 12. kép 18. sz. töre-
dék, és festett-fogas díszű a VIII. szelvény 1–2. sz., valamint a X. szelvény 2./c) gödré-
ben talált, 17. kép 14., 18., és 20. kép 10. sz. edényrész. A fogas díszítést Pannóniában
az I–III. sz.-ban alkalmazták.¹⁰ Van egy mázas peremtöredék is, valószínűleg dörzsöltő-
tálból, amely a X. szelvényben, 60–85 cm mélységben került elő: 19. kép 2. A mázas
pannóniai kerámia a szlovákiai lelőhelyeken egyaránt előfordul a korai és a késői római
korban, a mázas dörzsöltőtálak leginkább a III–IV. sz.-ban.¹¹ Egy horpasztott edény töre-
déke (9. kép 10.) a 2. ház feltöltéséből származik. A horpasztott kerámia igen elterjedt
volt a római korban, a szlovákiai darabok zömét a II–IV. sz.-ra keltezik.¹²

Korsóhoz tartoznak a 17. kép 7, 23., 18. kép 7., 21. kép 16. sz. leletek, amelyek
25–130 cm mélység között jelentkeztek. Tálak maradványai: 6. kép 13., 7. kép 11–13.,
8. kép 4, 22., 9. kép 11, 13., 10. kép 5, 19–20., 12. kép 6., 13. kép 15., 14. kép 12–13.,
15. kép 15., 16. kép 11, 13., 17. kép 19, 30., 19. kép 11, 19., 20. kép 4., 21. kép 6., 22.

8 Lásd a 3–5 jegyzetet.

9 Gabler, D. AÉ 95 (1968) 214., 217., 224–226., 230–231.; K. Végh K., HOMÉ 13–14 (1975) 84., AÉ
112 (1985) 97. és HOMÉ 27 (1989) 480–481.

10 Bónis E., DissPann ser. II. 20 (1942) 13.

11 Kreković, E. SA 29 (1981) 374–375.

12 Bónis É., DissPann ser. II. 20 (1942) 17.; Kreković, E., SA 29 (1981) 367., 21. kép, 375.

kép 3, 25. E kerámialeletek a telep mindegyik rétegében, valamint a két ház és több gödör feltöltésében előfordultak, többségük azonban 100 cm mélységig került elő. A hasonló szlovákiai anyagot a II–III. sz.-ra keltezük.¹³

A provinciából származó kerámia tehát a telep szinte minden rétegében előfordult, nagyobb részben azonban a felsőbb rétegekben. Ez megerősíti az eddig kialakult álláspontot, amely szerint a pannóniai import a mai észak-magyarországi és szlovákiai területek felé a markomann háborúk után, a II. sz. második felében fokozódott.

Helyi kerámiának a kelta és a dák jellegű anyagot tartjuk. A *kelta jellegűek* zömét a grafitos fazéktöredékek alkotják: 6. kép 1–2., 7. kép 9, 18., 8. kép 17., 9. kép 14. (orsókarika), 14. kép 11., 16. kép 1., 20. kép 11, 22., 21. kép 14., 22. kép 19. Tálak és néhány csésze maradványaival is találkozunk: 6. kép 14., 7. kép 5, 19., 8. kép 7, 20., 11. kép 10., 15. kép 6., 20. kép 3., 23. kép 9. A leletekből mindössze három volt a felső rétegekben, többségük 100 cm-nél mélyebben, főleg házak és gödrök anyagában. Ez a jelenség a többi észak-magyarországi,¹⁴ a szlovákia¹⁵ és a dél-lengyelországi¹⁶ telephez hasonlóan a kelta kerámiaművesség hagyományainak továbbélését bizonyítja a korai római korban, sőt még a késő római kor kezdeti időszakában is. *Dák jellegűek* a benyomkodott, bevagdalt szalagdíszes, a bütyökkel, ujjbenyomásokkal díszített, behúzott peremű fazéktöredékek (6. kép 4, 8., 7. kép 10, 17., 8. kép 10, 12, 15–16., 9. kép 2., 12. kép 2., 15. kép 1., 16. kép 7., 21. kép 7, 13., 22. kép 9–10, 22., 23. kép 7, 18–19.), a virágcserep alakú tálak maradványai (7. kép 2., 10. kép 6, 11., 13. kép 10., 17. kép 12., 23. kép 13.) és a patkó formájú plasztikus díszrel ellátott töredék (7. kép 3.). E leletekből csak kettő darabot találtunk a felső rétegekben, zömük 100 cm-nél mélyebben, házak és gödrök anyagában került elő. Ez jelzi a dák agyagművesség elemeinek továbbélését, amelyet más észak-magyarországi,¹⁷ továbbá szlovákiai¹⁸ telepek esetében is megfigyelhetünk.

A kerámia nagyobbik részét a *nem helyi* gyökerű anyag alkotja. Ennek egyik csoportját a durva, kézzel formált, házi kerámia képezi, fazekak, csuprok, tálak, különböző díszítésekkel: körömbenyomások (6. kép 10., 7. kép 14., 8. kép 19., 9. kép 7., 11. kép 13., 18. kép 1., 20. kép 15., 21. kép 4., 22. kép 1, 13.), ék alakú bonyomások (10. kép 16., 18. kép 16., 22. kép 14.), kerek ujjbenyomások (9. kép 6., 10. kép 18., 13. kép 11., 17. kép 2., 20. kép 9., 21. kép 5., 23. kép 5.), függőleges ujjbesimítások (9. kép 15., 18. kép 29.), patkó alakú bemélyítések (16. kép 6., 18. kép 13.), ovális bemélyítések (17. kép 13, 27.), beszurkált díszítések (6. kép 9., 10. kép 17., 12. kép 13., 17. kép 21., 20. kép 7., 21. kép 2, 12., 22. kép 20.), pecsételt (11. kép 9, 19.), bekarcolt illetve bevágott halszálka- vagy fenyőágminta (10. kép 12., 13. kép 17., 18. kép 18., 21. kép 3, 18.), bekarcolt, egymást keresztező vonalak és rácsminta (6. kép 7., 7. kép 16., 8. kép 6, 13., 9. kép 1, 4., 10. kép 2–3., 11. kép 8., 18. kép 23., 20. kép 19–20., 22. kép 27.), egyéb bekarcolt minta (16. kép 3., 18. kép 10., 21. kép 17.), seprűs-fésűs díszítés (6. kép 6., 8. kép 3., 12. kép 10., 14. kép 16., 18. kép 5., 20. kép 2., 22. kép 28., 23. kép 2.), bekar-

13 Krekovič, E. SA 29 (1981) 375.

14 K. Végh K., HOMÉ 13–14 (1975) 83–84., 92. korábbi irodalommal, HOMÉ 27 (1989) 488. és AÉ 112 (1985) 103.

15 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 462.; Kolník, T. SA 19 (1971) 555.

16 Godłowski, K. Das Gräberfeld in Kryspinów bei Kraków und seine Bedeutung für den Übergang zwischen der La Tène und der römischen Kaiserzeit in Kleinpolen. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. (Bratislava 1977) 59.

17 K. Végh K., HOMÉ 13–14 (1975) 84.; HOMÉ 27 (1989) 488. és AÉ 112 (1985) 103.

18 Lamiová-Schmiedlová, M. Thracodacica 3 (1982) 31., 34., korábbi irodalommal; Pieta, K. Die Puchov-Kultur. (Nitra 1982) 101–105., 210–211. és Thracodacica 3 (1982) 38–45.

colt, vízszintes, egyenes vonalak (11. kép 25., 17. kép 24., 18. kép 22.), bekarcolt hullámvonal (9. kép 21., 10. kép 1., 11. kép 11., 13. kép 13., 14. kép 2, 5, 23., 16. kép 5, 16., 17. kép 3, 16, 22., 18. kép 2, 11, 17, 25, 28., 21. kép 15., 22. kép 21.), befésült hullámvonalakötegek (6. kép 11–12., 10. kép 8., 11. kép 3., 12. kép 4., 13. kép 3., 14. kép 21., 17. kép 15, 25., 22. kép 17.), benyomkodott és bevagdalt peremek (8. kép 2., 9. kép 5, 19., 10. kép 7, 15., 11. kép 4, 18, 24., 12. kép 14., 13. kép 1., 15. kép 5, 12–13., 16. kép 4., 17. kép 1, 8, 11., 18. kép 21, 27., 19. kép 4, 6, 15., 21. kép 1, 15., 22. kép 4, 11, 24., 23. kép 8, 12.), bekarcolt hullámvonalas peremek (9. kép 17., 12. kép 11., 16. kép 10.), díszítetlen fazekak (6. kép 3., 7. kép 6., 13. kép 12., 23. kép 10. stb.). Ide tartoznak még a füllel, bütyökfogóval ellátott és fül nélküli kis csészék (11. kép 20., 13. kép 4, 6., 18. kép 3., 22. kép 18.), továbbá a lapos (11. kép 2., 14. kép 18.), a behúzott peremű tálak (6. kép 5., 7. kép 1, 7, 15., 8. kép 5, 8, 18., 9. kép 3, 16, 18, 20., 10. kép 10, 14., 11. kép 1, 15–16., 12. kép 12, 16., 13. kép 2, 9., 14. kép 1, 4, 6, 9, 17, 24., 15. kép 2, 3, 10–11, 14., 16. kép 2, 15., 17. kép 4–5, 20, 29., 18. kép 4, 6, 9, 15, 20, 26., 19. kép 5, 14., 20. kép 1, 8, 12., 22. kép 2, 5, 8, 15–16, 23., 23. kép 1, 4, 6, 11.) és szűrőedénytöredék (8. kép 9.). Ezek a kerámiafélék a telep mindegyik rétegében előfordultak, miként a sajókeresztúri és a miskolc-szirmai településen is.¹⁹

A nem helyi eredetű kerámiaanyag másik csoportját a sötétszürke, néha barnás-szürke, barna, általában fényezett, finomabb, többnyire kézzel formált kerámia alkotja. Fazekakhoz, csuprokhoz, tálakhoz tartoztak a kihajló peremű, kiugró vállú vagy öblű töredékek (7. kép 20–21., 13. kép 15., 14. kép 8., 20. kép 16., 21. kép 9., 22. kép 12.), a körben vízszintesen bekarcolt vonallal (7. kép 22., 9. kép 8., 12. kép 8., 19. kép 1., 21. kép 11., 23. kép 17.), a sűrűn bekarcolt vonalakkal díszített edényrészek (11. kép 22., 20. kép 5.), az árkolt nagy dudor (19. kép 8.), a barázdált fül (20. kép 13.), a fogazott, rovátkolt, apró dudoros és beszurkált pontokkal (meander?) díszített töredékek (14. kép 3., 17. kép 9., 21. kép 19–20.), a függőleges vagy ferde ujjbesimítésekkel, bemélyített vonalakkal, barázdákkal tagolt oldalrészek (8. kép 11., 9. kép 24., 11. kép 26., 20. kép 14.).

Idetartoznak az árkolással díszített kerámiamaradványok (7. kép 8., 8. kép 14., 10. kép 22., 11. kép 23., 14. kép 14., 19. kép 7., 21. kép 8, 10., 22. kép 6–7.) és az omphalos-os kis csészék töredékei is (20. kép 17, 21.). Az e kerámia csoportba sorolható tárgyak zöme gödrök leletegyütteseiben fordult elő, a többit nagyrészt 50–125 cm közötti mélységben találtuk, kevesebb került elő a legmagasabban és a legmélyebben fekvő rétegekben.

A nem helyi eredetű kerámiához hasonló leletek Észak-Magyarország korai és késő császárkori telepeiről,²⁰ a vandálnak tartott Przeworsk-kultúra kelet-szlovákiai kora római kori településeiről,²¹ Közép- és Dél-Lengyelország,²² Felső-Szilézia,²³ Felső-Dnyeszter és a Nyugat-Bug vidékének²⁴ I–III. sz.-i lelőhelyeiről ismertek. Sok hasonló vonást találunk a délnyugat-szlovákiai és morva területek, valamint a Duna-könyök I–III. sz.-i quád telepeinek kerámiájával is, főleg a durva, házi kerámiacsoporttal.²⁵ A jellemző díszítéseket a quád anyagban általában a II. sz.-tól keltezik.²⁶ Przeworsk-elemnek tartják az omphalos-aljú, árkolt tálkát, a gömbölyded aljú csészéket, a finom rovátkolást, a benyomott pontos díszítést, a meandert.²⁷ A Przeworsk-kultúra lelőhelyein előforduló árkolt edények quád eredetűek.

A szirmabesenyői telep anyagában gyakori a *hombártöredék*, széles peremmel, mélyen befésült hullámvonalköteggel. Tagolatlan peremek (11. kép 14., 12. kép 5., 16. kép 14, 17., 18. kép 14.), tagoltak (6. kép 16–17., 8. kép 21., 10. kép 21., 12. kép 3, 17., 13. kép 8., 14. kép 25., 15. kép 8., 17. kép 17, 28., 18. kép 19., 19. kép 10, 13., 20. kép 6.), oldalrészek (6. kép 18., 19. kép 23., 10. kép 4, 9., 11. kép 17., 12. kép 15., 13. kép 16., 14. kép 10, 15, 22., 15. kép 4, 16., 16. kép 12, 18–19., 17. kép 10., 20. kép 18., 22. kép 26.). A *hombártöredékek* gyakori leletek az ismert észak-magyarországi római kori telepeken,²⁸ Kelet-Szlovákiában,²⁹ a quád területen,³⁰ sőt a csernyahovi kultúra

20 Párducz M., HOMÉ 1 (1957) 45–59.; K. Végh K., HOMÉ 4 (1964) 45–62.; Salamon Á.–Török Gy., FA 12 (1960) 160–169., XXIX–XXXIV. t.; Párducz M.–Korek J., AÉ 85 (1958) 18–36., VI–XIV. t.; K. Végh K., HOMÉ 13–14 (1975) 65–129., AÉ 112 (1985) 104., HOMÉ 27 (1989) 489–490.

21 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 403–501.; Jurečko, P. Historica Carpatica 14 (1983) 381–382., 341–354., 42–55. kép.

22 Jadczykowa, I. Prace i Materiały 20 (1973) 129–162.; Dabrowski, K. WA 35 (1970) 347–392.; Godłowski, K. ZfA 2 (1968) 256., 260., 264., 268.; Abramek, B. Sprawozdania Archeologiczne 34 (1983) 160–165., 6–11. kép.

23 Godłowski, K. Materiały starożytne i wczesnosredniowieczne 2 (1973) 255–382. és 4 (1977) 7–237.; Maczynska, M. Materiały starożytne i wczesnosredniowieczne 1 (1971) 251–316.

24 Szmirmova, G. I. MIA 116 (1964) 203., 207., Baran, V. D. Poszeleennja persih sztolit nasoj eri bilja szela Cserepin. (Kijiv 1961) tabl. VII–VIII., Materiali i doszlidzsennja z arheologii Prikarpatcja i Volini 3 (1961) 84., risz. 6., Kozak K. D. N., Arheologija, Kijiv 26 (1978) 96–107., 37 (1982) 31–48., Kropotkin, V. V. Denkmaler der Przeworsk-Kultur in der Westukraine und ihre Beziehungen zur Lipica- und Cernjachov-Kultur. In: Symposium Ausklang der Laténe-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. (Bratislava 1977) 173–180.

25 Pernička, R. M. Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. (Brno 1966) 41–82.; Kraskovská, L., ZSNM Hist. 10 (1970) 105–119.; Peškař, I. P řehled Vyzkumu 1970. 45., 29. t. és 1972. 49–50., 37. t.; Tejral, J. P řehled Vyzkumu 1973. 53–54., 59–61. t.; Bóna I., AAH 15 (1963) 280–284.

26 Bóna I., AAH 15 (1963) 282–283.; Pernička, R. M. Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. (Brno 1966) 108–111.

27 Tejral, J. PA 61 (1970) 213, 189., 2. kép 7a–b–8., 193., 3. kép 1–4., 197., 5. kép 16–17.; Pieta, K. Die Púchov-Kultur. (Nitra 1982) 105.

28 K. Végh K., HOMÉ 13–14 (1975) 105–109., 114–116., 118–129., korábbi irodalommal, AÉ 112 (1985) 104., HOMÉ 27 (1989) 491.

29 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 475–477.

30 Pernička, R. M. Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. (Brno 1966) 74.; Peškař,

nyugat-ukrajnai lelőhelyein is.³¹ A szirmabesenyői telep különböző rétegeiben fordult elő ez az edényfajta, a tagolt peremű gyakran együtt a tagolatlanul.³²

A kerámiaanyag külön csoportját képezik a *szürke, korongolt, besimitott, pecsételt díszű* edénytöredékek: 6. kép 15., 9. kép 9., 11. kép 5, 7, 21., 12. kép 7, 9., 13. kép 5, 7, 14., 14. kép 7., 16. kép 8–9., 17. kép 26., 18. kép 12, 24, 19. kép 9, 12, 17., 23. kép 14–16. E leletek zöme 0–60 cm mélységben került elő, továbbá gödrök feltöltésében. Csupán néhány darab fordult elő a 60–100 cm mély rétegekben, s mindössze két töredéket találtunk 105–125 cm mélyen, az Árpád-kori telepjelenség által bolygatott X. szelvényben. A lakógödrök vastag feltöltésében is ebben a mélységben volt ez a kerámia. Ilyen leletek ismertek az észak-magyarországi telepekről,³³ Kelet-Szlovákiában a blažicei,³⁴ Dél-Lengyelországban az Igomia-típusú³⁵ kerámia lelőhelyeiről. Az észak-magyarországi hasonló leletekkel együtt a szirmabesenyőieket is a II. sz. végétől a III. sz.-ig keltezett blažicei műhely termékeinek tartjuk.³⁶

Egyéb leletek

Elsőként a *fibulát* (19. kép 3.) említjük. Ez az aláhajtott lábú fibulatípus a markomann háborúk után jelent meg, és igen elterjedt Pannóniában és a barbaricumban is, egészen a népvándorlás korig.³⁷ A morva területen előforduló, a szirmabesenyőiehez hasonló fibulákat a III. sz.-tól keltezik.³⁸ Leletünk a X. szelvényben, 85–105 cm mélységben került elő. Keltező értéke kevés, mivel a X. szelvény felső rétegeit az Árpád-kori telepjelenség megbolygatta.

Előkerült még egy dudoros, préselt *bronzlemez* (14. kép 20.), egy csipesz alakú *bronztárgy* (17. kép 6.), *vaskés* (9. kép 22.) és még néhány meghatározhatatlan rendeltetésű *vastárgy* (11. kép 6., 23. kép 3.). A leletanyagban vannak még *fenőkövek, orsógombok* is. Az utóbbiak – egy csonka kúpos (8. kép 25.) kivételével – kettős csonka kúposak (6. kép 19., 8. kép 24., 11. kép 12., 19. kép 18.). A kétféle orsógomb együttes előfordulása egyidejű használatukat jelzi. Csupán egy *orsókarika* került elő, amelyet grafitos fazék oldalrészéből készítettek (9. kép 14.). A kevés – egyik végén hegyesre csiszolt – csonteszköz előkerülési helyénél fogva Árpád-kori is lehet.

31 *Szmirnova, G. I.* MIA 116 (1964) 205., 6., 16. kép, *Materiali i doszlidsennja z arheologii Prikarpatja i Volini* 2 (1959) 95.; *Szimonovics, E. A.*, MIA 116 (1964) 276–277., 3–4. kép

32 A hombárok keletkezésére tett kísérletet Párducz M. és M. Lamiová-Schiedlová. Véleményük szerint az egyszerű, tagolatlan pereműek a korai, míg a tagoltak a késői római korba sorolhatók. (*Párducz M.–Korek J.*, AÉ 85 (1958) 31.; *Lamiová-Schmiedlová, M.* SA 17 (1969) 476.) A szirmabesenyői telepen a legkorábbi rétegekben is előfordult tagolt hombárperem.

33 *Salamon Á.–Török Gy.*, FA 12 (1960) 157.; *K. Végh K.*, AÉ 112 (1985) 105. és HOMÉ 13–14 (1975) 126. XXII. t. 8., 86.; HOMÉ 27 (1989) 491.; *Salamon Á.*, FA 20 (1969) 56., Klio 51 (1969) 327., MAIU 1 (1970) 143., 31. t.; *Csallány D.*, ASzeg 10 (1966) 87–88.

34 *Pastor, J.* AR 12 (1960) 800–810.; *Lamiová-Schmiedlová, M.* SA 17 (1969) 461., 38. kép 1, 3–4., 467–472.; *Kolník, T.* SA 19 (1971) 528., 30. kép 1.

35 *Gajewski, L.* APolsk 3 (1959) 101–158. és *Sprawozdania Archeologiczne* 5–6 (1959) 281–302.; *Burattynski, S.* *Prace archeologiczne* 22, *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego* CCCCXII. (1976) 89–112.; *Godlowski, K.* *Materialy starozittne i Wczesnosredniowioczne* 2 (1973) 304–319. és 4 (1977) 56–75.

36 A szürke, korongolt, besimitott kerámia és pecsételt díszítésének eredetére vonatkozó nézetek összefoglalását lásd: *K. Végh K.*, AÉ 112 (1985) 105. Kelet-szlovákiai megjelenésével, előzményeivel legutóbb P. Jurečko foglalkozott: *Jurečko, P.* *Zur Frage der Genese der römerzeitlichen scheibengedrehten Keramik in der Ostslowakei.* In: *Römerzeitliche drehscheibenware im Barbarikum.* (Weimar 1984) 71–77.

37 *Patek E.*, *DissPann ser. II.* 19 (1942) 61–63.; *Párducz M.*, AAH 7 (1956) 160–171.; *Lamiová-Schmiedlová, M.* *Epitymbion Roman Haken, Pragae* (1958) 71.; StZ 5 (1961) 108. és SA 17 (1969) 483.; *Kolník, T.* SA 13 (1965) 209.; *Peškar, I.* *Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren* (Praha 1972) 108.

38 *Peškar, I.* *Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren* (Praha 1972) 111.

A feltárás során a IV. szelvény 1./b) gödrében nagy mennyiségű *magleletet* találtunk. A magok döntő többsége búza és zab volt, a többi rozs és különböző gyomnövények magjai.³⁹ Több észak-magyarországi római kori telepen talált agyagtapasztás-töredékekben határoztak meg mag- és termésleleteket, amelyek között a szirmabesenyőivel megegyező búzafajta is volt.⁴⁰ Ezek a magleletek azt bizonyítják, hogy e települések lakói földműveléssel, gabonatermesztéssel is foglalkoztak.

Telepjelenségek

A leletmentés során a homokbánya I. feltárt területen két ház (1. és 2. sz. ház) maradványai kerültek elő, s talán lakógödör lehetett a homokbánya II. részen levő 7. sz. gödör is. E lakógödröket az altalajba mélyítették, a tetőt a cölöplyukakba állított oszlopok tartották. Az 1. sz. házban belül volt két cölöplyuk, míg a 2. sz. ház esetében a cölöplyukak a lakógödörön kívül helyezkedtek el. A 7. sz., feltételezett lakógödör feltárt részleténél nem került elő cölöplyuk. A kevés cölöplyuk arra enged következtetni, hogy a tetőzet a földfelszínre támaszkodhatott. Tapasztott padló nyomát nem találtuk. A vessző- és nádlenyomatos agyagtapasztás-darabok a házak fonott-tapasztott falára utalnak. Tűzhely az 1. sz. házban nem volt, a 2. sz. házban és a 7. sz. lakógödörben(?) viszont előkerült, agyagtapasztásból készült. A házak bejáratára utaló nyom nem került elő.

A szirmabesenyői házakhoz hasonló, kétcölöpös lakógödört a római korból Észak-Magyarországon Ózdról,⁴¹ továbbá Nyugat-Szlovákiából⁴² ismerünk. A többi észak-magyarországi,⁴³ szlovákiai,⁴⁴ morva⁴⁵ területen, a Przeworsk-kultúra lengyelországi telepein,⁴⁶ továbbá a Felső-Dnyeszter vidékén⁴⁷ előkerült házak a cölöpök száma és elhelyezkedése, a bejárat elhelyezése szerint a földbe mélyített, kisméretű lakóház-típusnak több fajtáját mutatják, amelyek az egész római korban át egy időben megvoltak.⁴⁸ A római kori háztípusok a késő vaskorig nyúlnak vissza. A szirmabesenyői lakógödrök előzménye is a kelta korban jelentkezik. Több ugyanilyen, késő kelta kori

39 A magok meghatározását lásd: P. Hartyáni B.–Nováki Gy.–Patay Á., MezőMK 1967–68. 47.

40 P. Hartyáni B.–Nováki Gy., MezőMK 1973–74. 30–32.

41 Párducz M.–Korek J., AÉ 85 (1958) 23., 3. kép 8. és Vargha, L. AAH 10 (1959) 204., 11–12. kép.

42 Kolník, T. AR 14 (1962) 363., 110. kép és Studia Historica Slovaca 2 (1964) 41., 1. kép 4.; Šeda, O. AR 37 (1985) 447., 1. kép.

43 Salamon, Á. MAIU 1 (1970) 140–144., Klio 51 (1969) 327.; Párducz M.–Korek J., AÉ 85 (1958) 18–29.; Vargha, L. AAH 10 (1959) 197–204.; Bóna I., AAH 15 (1963) 279–280.; Papp, L. MAIU 1 (1970) 111–116.; Erdélyi, I.–Lamiová-Schmiedlová, M. Vyp 2 (1971) 63., 1. kép 1., 72.; K. Végh K., HOMÉ 27 (1989) 493.

44 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 487–488., 490.

45 Peškař, I. PA 52 (1961) 415–418.; Kolník, T. AR 14 (1962) 347, 357, 359, 361, 363. és Studia Historica Slovaca 2 (1964) 41.

46 Godlowski, K. WA 34 (1969) 329., 307., 1. kép, 318., 8. kép 317., 5. kép 319., 9–10. kép 320., 11. kép 321., 12–13. kép; Jadczykova, I. Prace i Materialy 28 (1981) 114–187., 246–247.

47 Kozak, D. N. Arheologija, Kijiv 23 (1977) 72., risz. 1–2., 37 (1982) 40., risz. 3., 43 (1983) 44., risz. 1–2.

48 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 487.

házat ismerünk magyarországi,⁴⁹ szlovákiai,⁵⁰ csehországi,⁵¹ felső-sziléziai⁵² telepekről. A szirmabesenyői 1. és 2. sz. ház a település legkorábbi rétegéhez tartozik, építésük az i. u. II. sz. első felére tehető, s őrzik a kelta házak formáját. E lakógödörtípus késői előfordulásával a korai népvándorlás korában is találkozunk.⁵³

A tűzhelyeket általában agyagtapasztás képezte, amely alatt néha folyókavicsok voltak. Hasonlót figyeltek meg a kelet-szlovákiai telepeken is.⁵⁴ Három kemencét találunk, közülük kettőt lehetett teljesen feltárni. Egyik (a VII. és VIII. szelvény határán) ovális alakú, alja kavicsos és agyaggal tapasztott, a telep későbbi rétegéhez tartozik. A másik (a VIII. és IX. szelvény határán) négyszögletes formájú, alján agyagtapasztással, amelyen néhány kő feküdt. Előtere kerekded alakú, amelynek 25 cm-rel mélyebben levő fenekén vastag hamuréteg volt. A kemencék tapasztott oldalának és boltívének maradványai is előkerültek. Hasonló szabadtéri kemencéket tártak fel több észak-magyarországi,⁵⁵ kelet-szlovákiai⁵⁶ és dél-lengyelországi⁵⁷ telepen. Szirmabesenyőn a kemencékben talált kevés, viszonylag jellegtelen edénytöredék nem ad lehetőséget a pontosabb keltezésre. Valószínűleg a II. sz. második felénél korábbi időszakra nem tehetjük őket.

A feltárás során a házakon kívül, szabad területen sok gödör került elő, amelyek lefelé szűkültek vagy kissé szélesedtek, ritkábban függőleges oldalúak voltak. Közülük csak a IV. szelvény 1./b) gödrének rendeltetését ismerjük: a gabonamagvak azt jelzik, hogy gabonát tároltak benne. A többi gödröt is valamilyen gazdasági célra, hulladék tárolására, vagy homok, agyag kitermelésére használhatták. A leletek alapján úgy tűnik, hogy a 180 cm-nél mélyebb és értékelhető kerámiát tartalmazó gödrök többségének készítési idejét a telep legkorábbi időszakára, a II. sz. első felére tehetjük: homokbánya I. – I. szelv. 1., IV. szelv. 1./a), VI. szelv. 1./a), VIII. szelv. 1., IX. szelv. 2., X. szelv. 2./b) (tűzhely), 3.; homokbánya II. – I. szelv. 2./b), II. szelv. 5., 6./b), III. szelv. 8./a–b. A többi gödröt a II. sz. második felétől vagy utolsó harmadától, végétől keltezik a blažicei és a pannóniai kerámiamaradványok. A gödrök használatának végét időben nem tudjuk meghatározni, mivel a gödrök feltárása csak az altalajban látszott, így a későbbi leletek a telep felső rétegeinek anyagában találhatóak. A III. szelvény b) gödör részében, kb. 100 cm mélyen talált terra sigillata azt jelzi, hogy a gödör a II. sz. vége felé létesült és a III. sz. első harmadában még használatban volt.

49 Nováki Gy., SSz 15 (1961) 247., 1. kép; Torma, I. MAIU 1 (1970) 19. t.; Torma I., RFüz 20 (1967) 22.; Pusztai R., Arrabona 9 (1967) 8–9., 3–4. kép; Horváth L., VMMK 11 (1972) 86. és Zalai Gyűjtemény 8 (1978) 12., 3. kép 15., 5. kép; Gabler, D. MAIU 10–11 (1980–81) 357., 3. t.

50 Cizmar, M. PA 75 (1984) 466., 2. kép; Cizmar, M.–Jelínková, D. AR 37 (1985) 22., 1. kép; Točík, A. StZ 19 (1981) 141., 1. kép, 142., 2–3. kép.

51 Motyková-Sneidrová, K. PA 51 (1960) 176., 16. kép, 178., 18. kép; Waldhauser, J. AR 29 (1977) 153., 3. kép A/1–4.; Drda, P. AR 29 (1977) 368., 2. kép 23–24, 26, 28.; Salac, V. AR 36 (1984) 263., 2. kép 7, 9, 15., 265., 3. kép 14.

52 Pl. Czernska, B. Archeologia Slaska 3 (1959) 28., 3. kép.

53 Szabó J., BékMK 5 (1978) 65., 4. kép.

54 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 488.

55 Salamon, Á. MAIU 1 (1970) 140., 28. t. 143.; Párducz M.–Korek J., AÉ 85 (1958) 29–30.; K. Végh K., HOMÉ 27 (1989) 494.

56 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 488.

57 Bender, V.–Barankiewicz, B. APolsk 7 (1962) 33–35.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az ismertett szirmabesenyői római kori telep egy nagy kiterjedésű település részletének tekinthető. Általában nagy kiterjedésűek Délkelet-Szlovákiában is, átmérőjük gyakran az 500 m-t is meghaladja.⁵⁸ Mivel a telep teljesebb feltárására nem volt lehetőség, szerkezetére nem lehet következtetéseket levonni.

A kisméretű házak arra mutatnak, hogy kis létszámú családok laktak bennük, miként a párhuzamként említett római kori és késő kelta házakban. Az állatsontanyag,⁵⁹ a maglelet tanúsága szerint a telep lakói állattartással és földműveléssel foglalkoztak.

Az állatsontanyag fajok szerinti megoszlása (db):

	A	B	C	Összesen
Szarvasmarha	553	108	242	903
Kiskérődző	87	22	33	142
Sertés	104	24	85	213
Ló	28	1	18	47
Kutya	36	–	–	36
	808	155	378	1341
Tyúk	3	–	5	8
Lúd	2	–	–	2
Madár	3	–	–	3
Őstulok	1	–	–	1
Gímszarvas	7	–	3	10
Őz	–	–	2	2
Vaddisznó	2	2	–	4
Összesen:	826	157	388	1371

A = i. u. II. sz.; B = II. sz. második fele – III. sz. első fele; C = III. sz. – késő avarok/Árpád-kor.

Az orsógombok szövés-fonásra utalnak. A távolabbi területekkel való kereskedelmi kapcsolatot jelzi a pannóniai és a blažicei kerámia. A telep megszűnésének oka a Sajó áradásának veszélye, vagy a mezőgazdasági művelés alá vett területek kimerülése lehetett, mivel hirtelen pusztulásnak (tűzvész stb.) a nyomát nem találtuk.

A település korát az i. u. II. sz. első felétől a III. sz. közepéig keltezhetjük, Eggers abszolút kronológiája szerint a B₂ első fele – C₁ és C₂ első felére, Godlowski időrendje alapján a B₂ vége – B₂/C₁–C_{1a-b} szakaszra, Kolník beosztása szerint pedig a B_{2b-c}–B₂/C₁–C_{1a-b} korszakra.⁶⁰ A korai időszakból, a II. sz. első feléből származik a jellegze-

⁵⁸ Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 487.

⁵⁹ Az adatokat Vörös István bocsátotta rendelkezésemre, szívességét itt is megköszönöm.

⁶⁰ Eggers, H. J. JRGZ 2 (1955) 230.; Godlowski, K. The chronology of the Late Roman and Early Migration Periods in Central Europe. (Kraków 1970) 99., 19. kép és Kultura przeworska (Prahistoria Ziemi Polskich, Tom V.: Pózný okres latenski i okres rzymski, Wrocław 1981.) 52.; Kolník, T. SA 28 (1980) 197–212.

tes kelta és dák leletek zöme. A legkésőbbi időszakot a terra sigillaták és a blažicei típusú kerámia jelzi. A telep felső rétegeiben előkerült terra sigillaták a telep megszűnésének idejét a III. sz. első felére határozzák meg. Ezzel egybehangzóan a viszonylag kevés blažicei típusú kerámia azt bizonyítja, hogy a telep a blažicei műhely virágkorában már nem állt fenn, tehát legkésőbb a III. sz. közepén megszűnt. A legkorábbi réteghez tartozik az 1. és 2. sz. ház, valamint a 180 cm-nél mélyebb gödrök többsége. A II. sz. második felére vagy utolsó harmadára és a III. sz. első felére keltezhető a magasabban levő gödrök többsége, és későbbiek a tűzhelyek, a kemencék is. A telep felső, általában kb. 80–100 cm mélységig terjedő rétegeit a leletek a II–III. sz. fordulójától keltezik.

A leletanyaggal egybehangzóan az átlagosan 140 cm vastag települési réteg is a telep hosszú, legalább százéves fennállását, a markomann háborúk előtti keletkezését bizonyítja. A leletanyag túlnyomó többségét a nem helyi eredetű kerámia alkotja, amely egy új népcsoport megjelenésével magyarázható. Ez a kerámia a vandál Przeworsk-kultúra I–III. sz.-i emlékeihez kapcsolódik. Ezért a szirmabesenyői telep a sajókeresztúri, a miskolc–szirmai és valószínűleg a nógrádi területekről keletre eső több más észak-magyarországi lelőhellyel együtt felveti annak lehetőségét, hogy a történeti források szerint a markomann háborúk után Dácia északi peremén, a Felső-Tisza-vidéken letelepített (i. u. 171.) vandálok előtt a mai Délkelet-Szlovákia felől kisebb népcsoportok vándoroltak be. Az újabb szlovákiai kutatás e népességnek a mai lengyelországi területről Kelet-Szlovákiába történő benyomulását az i. u. 70–80 körülre illetve az I–II. sz. fordulójától keltezi.⁶¹ A Przeworsk-kultúra Felső-Tisza-vidéki elterjedésének a lehetőségét már M. Lamiová-Schmiedlová és V. V. Kropotkin is felvetette.⁶² A jelenlegi hazai kutatás, továbbá több lengyel és csehszlovák kutató – elsősorban az írott forrásokra támaszkodva – azon az állásponton van, hogy a vandál leletanyag a Felvidéken, Észak-Magyarországon a markomann háborúk utánra keltezhető.⁶³ Úgy gondoljuk azonban, hogy a történeti forrásoknak nem mond ellent a feltárt telepek értékeléséből adódó feltevés: néhány vandál népcsoport már a háborút megelőzően letelepedett ezen a területen.

A leletanyagban jelentkező quád illetve nyugati germán jellegű kerámia a szomszédos quád kultúrkör hatásával, kereskedelmi kapcsolattal magyarázható. A kelta leletek és késő vaskori telepjelenségekkel mutatott rokon vonások pedig azt bizonyítják, hogy a kelta kori gazdasági-társadalmi viszonyok, hagyományok tovább éltek a római kor első századaiban.⁶⁴

61 Lamiová-Schmiedlová, M. Ältere römische Kaiserzeit in der Ostslowakei. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. (Bratislava 1977) 205. és Thraco-Dacica 1982. 32.; Kolník, T. SA 28 (1980) 197–212.; Jurečko, P. Historica Carpatica 12 (1981) 207. és 14 (1983) 382.

62 Lamiová-Schmiedlová, M. SA 17 (1969) 466.; Kropotkin, V. V. Denkmäler der Przeworsk-Kultur in der Westukraine und ihre Beziehungen zur Lipica- und Černjachov-Kultur. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. (Bratislava 1977) 174. Lásd még: Tejral, J. PA 61 (1970) 209., 9. kép. Észak-Magyarország római kori etnikumával kapcsolatos eddigi véleményeket lásd: K. Végh K., AE 112 (1985) 106. és HOMÉ 27 (1989) 495–496.

63 Pl. Kaszewska, E. Vyp 2 (1971) 87.; Tejral, J. PA 61 (1970) 213.; Kenk, P. BRGK 58 (1977) 361. Legújabb lengyel irodalom: Godlowski, K. SA 32 (1984) 327–346.

64 A kézirat lezárva: 1986.

RÖVIDÍTÉSEK

AAH	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
AÉ	Archaeologiai Értesítő
APolsk	Archeologia Polski
AR	Archeologické Rozhledy
ASzeg	Acta Antiqua et Archaeologica, Szeged
DissPann	Dissertationes Pannonicae
BékMK	Békés megyei Múzeumok Közleményei
BRGK	Bericht der Römisch-Germanischen Kommission
FA	Folia Archaeologica
HOMÉ	Herman Ottó Múzeum Évkönyve
JRGZ	Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums
MAIU	Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften
MezőMK	Mezőgazdasági Múzeum Közleményei
MIA	Materiali i Isszledovanija po Arheologii SzSzSzR
PA	Památky Archeologické
RFüz	Régészeti Füzetek
SA	Slovenská Archeologia
SSz	Soproni Szemle
StZ	Študijné Zvesti AUSAV
VMMK	Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei
Výp	Východoslovensky Pravek
WA	Wiadomości Archeologiczne
ZfA	Zeitschrift für Archäologie
ZSNM Hist.	Zborník Slovenského Národného Múzea, História

EINE SIEDLUNG AUS DER KAISERZEIT IN SZIRMABESENÝÓ

In den Jahren 1966–67 kamen in der Gemarkung von Szirmabesenýó in einer Sandgrube am Lauf des Flusses Sajó die Überreste einer Siedlung aus der Kaiserzeit zum Vorschein (1. Bild). Auf dem Gelände der Sandgrube I. wurden 1966 Fundbergungen durchgeführt und auf dem der Sandgrube II., etwa 127 m entfernt von der anderen, dann 1967 (2.–3. Bild). Die ans Tageslicht beförderten Siedlungsreste gehören zu ein und derselben Siedlung. In den oberen Schichten kamen auch wenige Funde aus der späten Awarenzeit und der Arpadenzeit zum Vorschein. Diese befinden sich im Herman Ottó Múzeum zu Miskolc. In der vorliegenden Studie beschäftigen wir uns mit Siedlungerscheinungen und Funden aus der römischen Zeit.

Ein Teil der *Keramiken* stammt aus Pannonien: die auf das erste Drittel des 3. Jahrhunderts datierbaren Terra-Sigillata-Fragmente, die Teile von bemalten Ziergefäßen mit Henkel, der emallierte Rand, das Fragment eines eingebeulten Gefäßes sowie die

Krug- und Schüsselüberreste. Die meisten dieser Funde kamen in den oberen Schichten in einer Tiefe von 100 cm vor.

Die keltisch und dakisch anmutenden Stücke halten wir für Keramiken aus dieser Gegend. Diese wurden zumeist tiefer als 100 cm gefunden und waren hauptsächlich in dem Material von Häusern und Gruben. Das Vorhandensein dieser Funde beweist ähnlich wie bei anderen nordungarischen und slowakischen Siedlungen das Fortbestehen der Überlieferungen der dakischen Keramikunst in der frühen Römerzeit, ja, sogar auch in der Anfangsperiode der späten Römerzeit.

Den größeren Teil der Keramiken machen Stücke aus anderen Gegenden aus. Eine Gruppe stellen die groben, von Hand geformten und mit verschiedenen eingedrückten, eingestochenen und einkratzten Linien verzierten heimischen Keramiken dar, während zu der anderen Gruppe die dunkelgrauen, zuweilen braunen, im allgemeinen aber polierten und aus feinerem Material bestehenden Gefäßbruchstücke zählen, die mit eingekratzten Linien, Runen, Furchen, Kannelierungen, Buckeln und omphalem Boden verziert sind. Funde, die diesen Keramiken ähneln, sind uns in Nordungarn von den Siedlungen aus der frühen und späten Kaiserzeit, von den Siedlungen aus der ostslowakischen frühen Römerzeit der als wandalisch angesehenen Przeworsk-Kultur, von den Fundstellen aus dem 1.–3. Jahrhundert in Mittel- und Südpolen, Oberschlesien, Oberdnjester und West-Bug. Viele ähnliche Züge weisen auch die Keramiken, vor allem die groben, selbstgefertigten Keramiken, aus Gebieten in der Südwestslowakei und Mähren sowie aus den sog. Quad-Siedlungen am Donauknie auf.

In eine andere Gruppe reihten wir die grauen, getöpften, geglätteten Gefäßüberreste mit Stempelaufdrücken, die zumeist aus einer Tiefe von 0–60 cm zum Vorschein kamen. Derartige Funde waren auch von anderen Siedlungen in Nordungarn bekannt. Wir halten sie alle für Produkte der Werkstatt Blazice aus der Zeit vom Ende des 2. Jahrhunderts bis zum 3. Jahrhundert.

Im Verlauf der Aufdeckungsarbeiten stießen wir in der Grube 1./b. des Abschnittes IV. auf einen großen *Körnerfund*. Hierbei handelte es sich vor allem um Weizen und Hafer sowie in kleineren Mengen um Roggen und die Samenkörner von Unkrautpflanzen. Wir konnten in mehreren nordungarischen Siedlungen aus der Römerzeit Körner- und Fruchtfunde machen, unter denen die gleiche Weizenart vorkam wie nun hier in Szirmabesenyő. Diese Funde liefern den Beweis, dass die Einwohner der Siedlungen sich schon damals auch mit Ackerbau und Weizenanbau beschäftigten.

Unter den *Siedlungerscheinungen* gab es einige Häuser: Die Häuser Nr. 1 und 2, und die Grube Nr. 7 im Teil II. der Sandgrube mag vielleicht auch als Wohngrube gedient haben. Die Häuser waren in den Unterboden eingelassen (4. Bild 1–2). Die geringe Anzahl an Pfeilerlöchern lässt darauf schließen, dass das Dach, das eigentlich von Pfeilern, die in die Pfeilerlöcher gesteckt wurden, getragen wurde, in diesem Falle auf dem Erdboden aufsaß. Es gab keinen Hinweis darauf, dass der Fußboden verputzt war. Die Lehmklumpen mit Ast- und Schilfstücken stammen wahrscheinlich von den Hauswänden. Die Feuerstellen bestanden ebenfalls aus Lehmputz. Es gab auch keinen Hinweis auf einen Hauseingang. Die Häuser Nr. 1 und 2 gehören der frühesten Schicht der Siedlung an. Wahrscheinlich wurden sie in der ersten Hälfte des 2. Jahrhunderts errichtet. Sie lassen die Form des keltischen Hauses erkennen. In den Siedlungen kamen oft mehrere Feuerstellen und Öfen sowie eine Grube zum Vorschein. Die aufgedeckte Fläche darf nur als ein kleiner Teil der weitausgedehnten Siedlung angesehen werden. Aus diesem Grunde können auch keine Schlussfolgerungen auf ihre

Struktur gezogen werden. Die von ihren Abmessungen her kleinen Häuser weisen darauf hin, dass sie von zahlenmäßig kleinen Familien bewohnt wurden. Den Funden zufolge beschäftigten sich die Bewohner der Siedlung mit Ackerbau und Viehzucht.

Das Alter der Siedlung kann auf die Zeit zwischen der ersten Hälfte des 2. Jahrhunderts bis hin zur Mitte des 3. Jahrhunderts angesetzt werden; nach der absoluten Chronologie von Eggers ist die erste Hälfte von B2 auf die erste Hälfte von C1 und C2, datierbar, anhand der Zeiteinteilung von Godlowski hingegen auf den Abschnitt Ende von B2 bis B2/C1-C1a-b, und laut der Einteilung von Kolnik auf die Zeit B2b-cB2/C1-C1a-b. Aus der frühen Periode, aus der ersten Hälfte des 2. Jahrhunderts, stammen die meisten der typisch keltischen und dakischen Funde. Die späteste Periode ist durch die Terra sigillata und die Keramiken von Typ Blazice gekennzeichnet. Neben diesem Fundmaterial ist auch die im Durchschnitt 140 starke Siedlungsschicht ein Beweis dafür, dass die Siedlung schon lange besteht und schon vor den Markomannerkriegen entstanden sein muss. Die den Hauptteil des Fundmaterials ausmachende und nicht von dort stammende Keramik weist Verbindungen zu den Stücken der Przeworsk-Kultur aus dem 1.-3. Jahrhundert auf. Aus diesem Grunde räumt die Siedlung von Szirmabesenyő gemeinsam mit zahlreichen anderen Fundstellen in Nordungarn, die östlich von Sajókeresztúr, von Miskolc-Szirma und wahrscheinlich von Nógrád liegen, die Möglichkeit ein, dass laut historischen Quellen noch vor den Wandalen, die nach den Markomannenkriegen am Nordrand von Dakien am Oberlauf der Theiss angesiedelt (171 n.Ch.) worden waren, über die heutige Südostslowakei kleinere Volksgruppen eingewandert sind. Neuere slowakische Forschungen setzen das Eindringen in die Ostslowakei vom Gebiet des heutigen Polen her auf die Zeit um 70–80 n.Ch. bzw. auf die Wende vom 1.–2. Jahrhundert. Die Möglichkeit einer Ausbreitung der Przeworsk-Kultur am Oberlauf der Theiss wurde auch schon von M. Lamiowá-Schmiedlowá und W. W. Kropotkin in Erwägung gezogen.

Das Vorhandensein von sog. Quad-Keramik oder westgermanisch anmutender Keramik lässt sich mit der Auswirkung des Quad-Kulturkreises sowie merkantilen Verbindungen erklären.

Katalin K. Végh